

bosch stabbers

HART VAN BRABANT, ONTWIKKELD OP KARAKTER

Opmaat tot een ruimtelijke structuurvisie

COLOFON

OPGESTELD DOOR

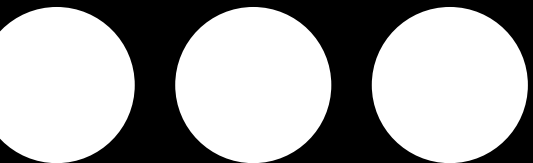
Bosch Slabbers Landschapsarchitecten;
Steven Slabbers,
Clim Sorée,
Paul van Dijk

OPDRACHTGEVER

Regio Hart van Brabant

DATUM

december 2012

HART VAN BRABANT, ONTWIKKELD OP KARAKTER

Opmaat tot een ruimtelijke structuurvisie

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING	07	5 VISIE LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK	49
1.1 Kenschets	07	5.1 Investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte van het buitengebied	49
1.2 Een krachtig landschappelijk raamwerk	08	5.2 Stabiliteit in het raamwerk, flexibiliteit in het raamwerk	51
1.3 Urgentie	10	5.3 Investeren in het casco	53
1.4 Samenwerking vanuit regionaal perspectief	11	6 VISIE ONTWIKKELING FUNCTIES	57
1.5 Opgave en rol ruimtelijke (structuur)visie	12	6.3 Wonen	57
1.6 Status van dit concept	13	6.4 Speerpunten: logistiek, care, leisure en maintenance/aerospace	62
2 DYNAMISCH LANDSCHAP	15	6.5 Landbouw	72
2.1 Landschap in verandering	15	7 HET VERVOLG	75
2.2 Regio met twee snelheden; andante en allegro	24		
2.3 Het landschappelijk raamwerk als binding	25		
3 KRACHT VAN DE REGIO	27		
4 AMBITIE VAN DE REGIO	43		
4.1 Vier speerpunten	43		
4.2 Een vitaal en samenbindend landschap	44		
4.3 Klimaatadaptieve inrichting van stad en land	46		

1

INLEIDING

1.1 KENSCHETS

Hart van Brabant omvat het grondgebied van acht gemeenten die tezamen letterlijk in het hart van Brabant liggen:

- Dongen
- Gilze en Rijen
- Goirle
- Hilvarenbeek
- Loon op Zand
- Oisterwijk
- Tilburg
- Waalwijk

Hart van Brabant kent een aantrekkelijk landschap: kleinschalig afwisselend, organisch gegroeid, met een sterk historisch perspectief. Het is een 'aards' en gemoedelijk landschap, een landschap dat de Brabander als 'gezellig' en de expat als 'cosy' zal benoemen.

Tegelijkertijd is Hart van Brabant bij uitstek deel van de moderne samenleving. Het gebied is sterk in kennisontwikkeling, in innovatie, speelt in op de kansen die de mondialisering biedt.

Daarmee is de kern van Hart van Brabant in een notendop geschetst. In het Hart van Brabant komen een historisch gegroeid landschap, dat is geworteld in een samenleving die vooral was gericht op de eigen regio, en de moderne samenleving die het vizier nadrukkelijk ook op de wereld om haar heen heeft gericht, samen.

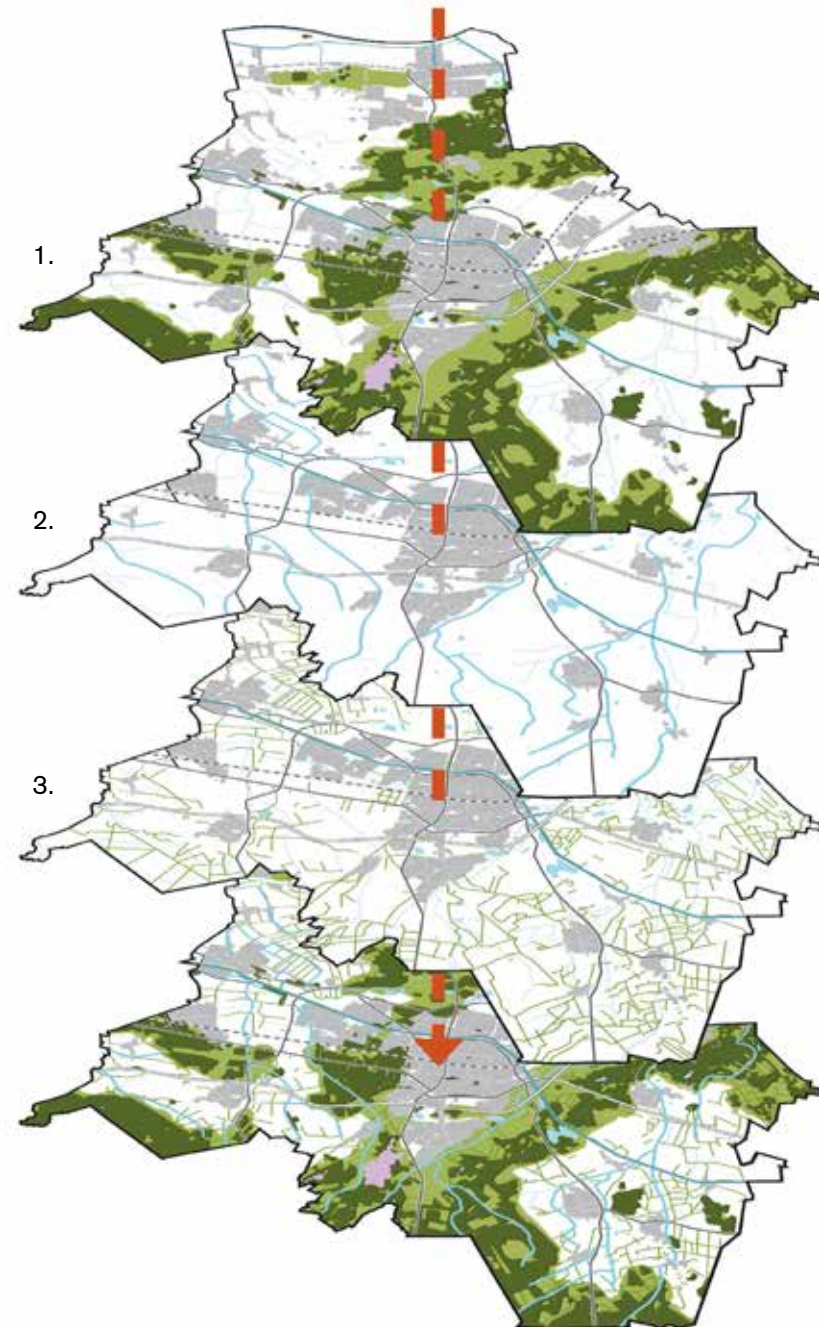
1.2 EEN KRACHTIG LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK

Bestuurlijk wordt de kracht van het landschap van Hart van Brabant onderkend. De landschappelijke kwaliteit wordt gezien als een van de belangrijke factoren waarom mensen hier willen wonen en bedrijven zich hier willen vestigen. De landschappelijke kwaliteit is mede drager van een internationaal aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Hart van Brabant kent een krachtig landschappelijk raamwerk, dat door een drietal structuren wordt gedragen:

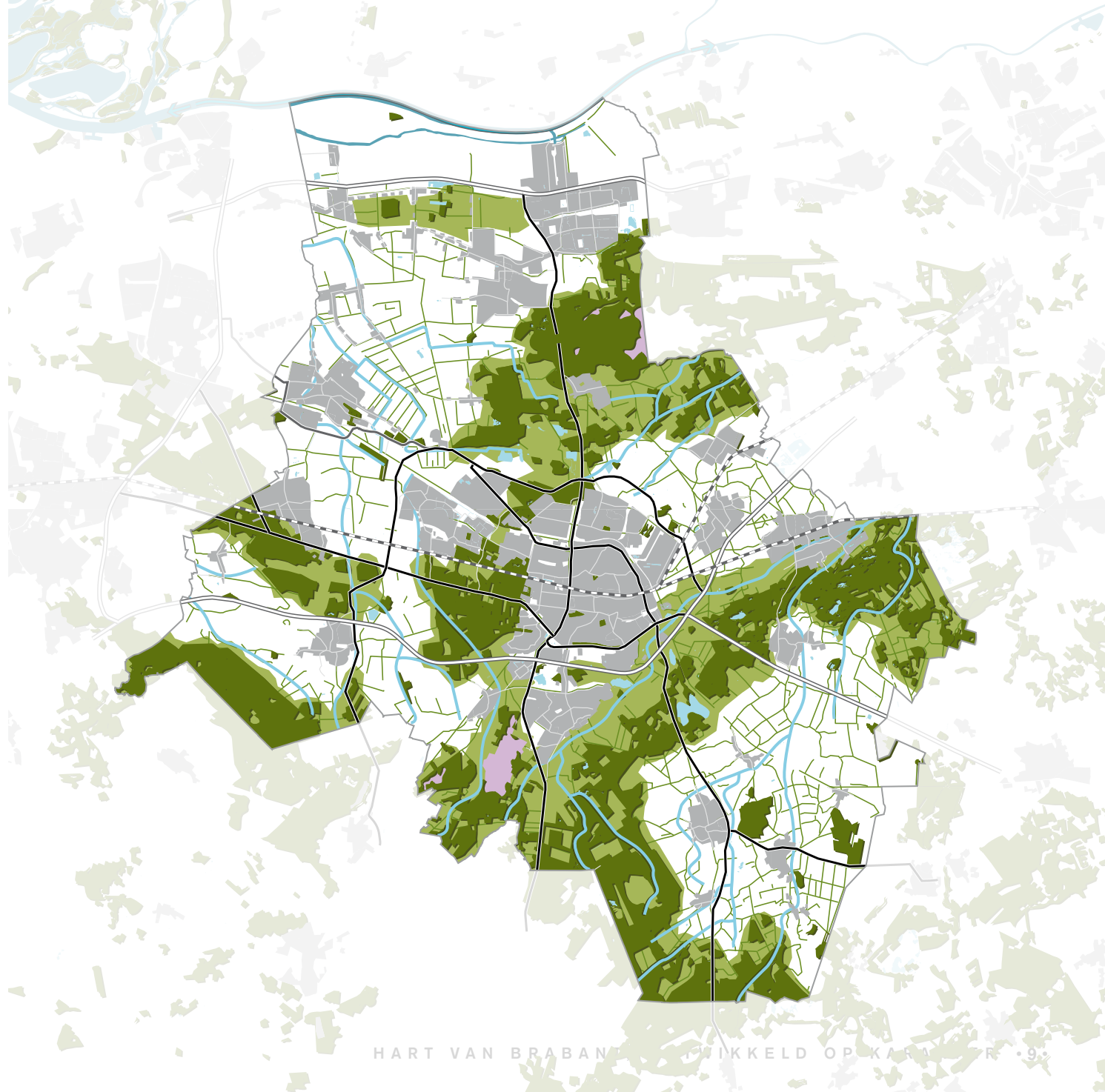
1. de bos- en natuurgebieden, zij vormen op (boven)regionaal niveau het robuuste raamwerk,
2. de beken met hun begeleidende beplantingen, zij vormen de natte dooradering van het raamwerk,
3. de laan- en wegbeplantingen, zij vormen de lokale droge verfijning binnen het raamwerk.

Tezamen vormen zij een stabiel groenblauw raamwerk; robuust op het (boven)regionaal niveau, verfijnd op lokaal niveau.

◀ Robuuste natuurgebieden, beken en beekbegeleidende beplantingen en de laan- en wegbeplantingen vormen tezamen het groenblauw raamwerk Hart van Brabant

Het bestaand landschappelijk raamwerk, een stabiele drager voor ruimtelijke ontwikkelingen ▶

1.3 URGENTIE

Tot diep in de twintigste eeuw waren de landbouw en de traditionele maakindustrie (leer, schoenen, wol en textiel, machinebouw) de belangrijkste bronnen van werkgelegenheid binnen Hart van Brabant, zij waren de pijlers van de gebiedseconomie.

De landbouw binnen Hart van Brabant volgt de landelijke trend; het aantal bedrijven neemt rap af, terwijl het areaal landbouwgrond vrijwel gelijk blijft. Dat betekent dat de bedrijven gemiddeld groter worden en efficiënter worden gemanaged. Dat maakt ook dat de werkgelegenheid binnen de landbouw snel terugloopt.

Ook in de traditionele maakindustrie neemt de werkgelegenheid snel af, veel productielijnen worden verplaatst naar de 'lagedlonen-landen', naar het voormalig Oostblok en Azië.

Dat maakt het noodzakelijk om andere bronnen van werkgelegenheid te ontwikkelen. Hart van Brabant schakelt over op kennisindustrie, zorg, transport en logistiek en recreatieve diensten.

Tegelijkertijd dreigt het landschappelijk raamwerk aan kracht in te boeten. Met name op het lokale niveau nopen veranderingen in landbouw en infrastructuur tot aanpassingen die hun weerslag hebben op het landschap. Ook al zijn de plannen voor uitbreiding (woningbouw, bedrijventerrein, recreatie) minder groots dan de afgelopen 50 jaar, het landschap blijft een kwetsbaar element in (geplande) gebiedsontwikkelingen.

1.4 SAMENWERKING VANUIT REGIONAAL PERSPECTIEF

Naast de bestaande vormen van werkgelegenheid moeten aanvullende bronnen van werkgelegenheid en economische vitaliteit worden ontwikkeld. De regio heeft daartoe vier speerpunten gedefinieerd:

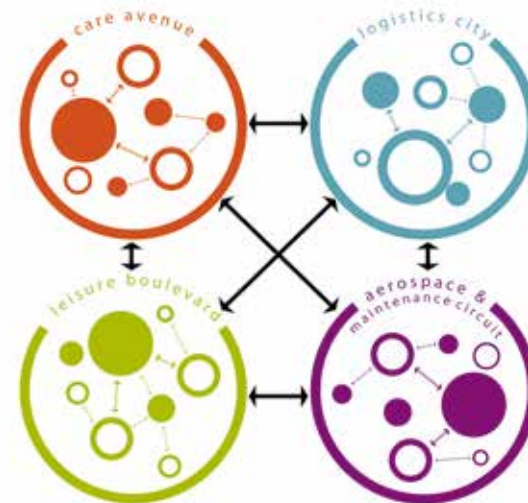
- Logistics City
- Care Avenue
- Leisure Boulevard
- Aerospace & Maintenance Circuit.

Elk van deze vier speerpunten beschikt over zijn eigen kracht, maar de werkelijke potentie schuilt in de onderlinge wisselwerking tussen deze speerpunten. Daarbij onderkent de regio de betekenis van het landschappelijk raamwerk als drager van een positief woon- en vestigingsklimaat. Het 'groen' is het 'goud' van het Hart van Brabant.

De opgave is enerzijds ruimte bieden aan de vier speerpunten, en tegelijkertijd zorg te dragen voor een duurzame ontwikkeling, en waar nodig versterking, van het landschappelijk raamwerk. Dat vergt ook een visie op de ontwikkeling van de landbouw, als producent van voedsel en grondstoffen en als beheerder van een aanzienlijk deel van het buitengebied.

De regio is rijk aan complementaire kwaliteiten:

- sterke steden naast vitale dorpen;
- denkers naast doeners;
- traditie naast innovatiekracht;
- internationale 'koplopers' naast 'smart innovators';
- historische gegroeide landschappen gekoppeld aan moderne infrastructuur.

Interne relaties en onderlinge interacties tussen de vier speerpunten

Hart van Brabant beseft dat de ambities ten aanzien van de vier speerpunten alleen kunnen worden geoperationaliseerd door zich als regio te afficheren en zich als regio 'op de markt te zetten'. Alleen dan lukt het om de complementaire kwaliteiten optimaal uit te nutten. Hart van Brabant is ontstaan vanuit de overtuiging dat kansen in regionaal perspectief moeten worden gezien en benut. Wat goed is voor de regio, is goed voor de individuele partijen binnen Hart van Brabant.

1.5 OPGAVE EN ROL RUIMTELIJKE (STRUCTUUR)VISIE

De ruimtelijke (structuur)visie moet zich uitspreken over:

- de ontwikkelruimte voor de vier economische speerpunten;
- de ontwikkelruimte voor de overige 'reguliere' ruimtelijke ontwikkelingen
- het doorontwikkelen van het landschappelijk raamwerk als drager van een positief woon- en vestigingsklimaat;
- de mogelijke interactie tussen beiden.

Daarbij is het van belang dat de ruimtelijke structuurvisie inspeelt op de veranderende planningscontext.

Aanvankelijk werden regionale plannen tot in detail doordacht, waarbij als het ware 'nieuwe eindbeelden' werden gedefinieerd. Dit veranderde met het besef dat er geen eindbeelden bestaan en men daar dus ook niet op kan plannen. Het accent verschoof van het sturen op eindbeelden naar het sturen op ontwikkelrichtingen. Beide planvormen gingen uit van een ontwikkelende overheid; van een overheid die zowel visievormend als uitvoerend en beherend is.

De huidige tijd gaat uit van een kaderstellende, inviterende en faciliterende overheid. Overheden geven aan binnen welke kaders ontwikkelingen mogelijk zijn, verbeelden de kansen die hieraan zijn verbonden, maar zijn voor de realisatie voor een belangrijk deel aangewezen op de initiatieven van derden. De overheid stelt kaders en schetst perspectieven, maar uiteindelijk moeten die perspectieven worden ingevuld door (private) partijen.

Deze vorm van planontwikkeling heeft een achilleshiel; wanneer partijen niet 'doorpakken' gebeurt er uiteindelijk niets. Ook in dit 'doorpakken' ligt een taak voor de ruimtelijke visie. Hoe maken we dat het plan mede-eigenaren kent die straks de realisatie van het plan op zich nemen?

Met de ruimtelijke visie formuleert de regio bestuurlijk haar doelen 2040. De regio geeft aan hoe zij vindt dat Hart van Brabant zich richting 2040 moet ontwikkelen en waar zij op wil sturen. Daarmee wordt het kader voor de toekomstige ontwikkeling gedefinieerd.

Dat biedt ondernemers de mogelijkheid hierop aan te haken.

De visie vormt tevens een invitatie naar de streek hierin te participeren, om initiatieven tot ontwikkeling te brengen die helpen de geformuleerde ambities te verwekelijken.

Dat betekent dat de uitwerking van deze visie met en door de streek moet plaatsvinden. Alvorens een dergelijk participatief proces kan worden opgezet moet helder zijn dat deze visie ook door de provincie wordt gedeeld.

1.6 STATUS VAN DIT CONCEPT

Dit concept vormt een eerste doorwerking van de resultaten van de Hart van Brabantweek die begin oktober heeft plaatsgevonden. Dit concept heeft nadrukkelijk de status van een 'tussenstand' aan de hand waarvan een eerste bestuurlijke consultatie plaats kan vinden. Afhankelijk van de bestuurlijke reactie wordt gezien in hoeverre en op welke wijze dit concept een vervolg krijgt.

Idealiter wordt de hier gepresenteerde visie met de regio verder aangescherpt en meer precies gemaakt en vervolgens gespiegeld in een uitvoeringsprogramma.

Een visie alleen helpt de regio niet verder. Een visie moet de opmaat vormen tot handelen, dat vergt een uitvoeringsprogramma dat projecten benoemt en aangeeft wie voor die projecten verantwoordelijkheid nemen.

2

DYNAMISCH LANDSCHAP

2.1 LANDSCHAP IN VERANDERING

Hart van Brabant heeft een dynamisch landschap. De kaartvergelijking 1912-2012 laat zien welk een verandering het landschap van het Hart van Brabant de afgelopen 100 jaar heeft doorgemaakt. Steden en dorpen hebben een welhaast ongebreidelde groei doorlopen, infrastructuur is ontwikkeld, bedrijventerreinen zijn gebouwd, woeste gronden zijn in cultuur gebracht, bossen aangelegd, landbouwgebieden heringericht en landgoederen gesticht.

De grote ontwikkeling heeft plaatsgevonden in de periode 1955-2005. De economische expansie en de sterke demografische groei waren in die episode de motoren achter de versnelling in de landschappelijke transformatie.

Anno 2012 is de situatie essentieel anders. De economische ontwikkeling en de bevolkingsaanwas stagneren. Dit brengt ook de landschappelijke verandering in een ander vaarwater.

Ten aanzien van het bebouwd gebied (wonen en werken) zal nog wel sprake zijn van een zekere groei, mede als gevolg van de groei van het aantal een- en tweepersoons-huishoudens, maar deze is aanzienlijk minder stormachtig dan voorheen.

Tot 2040 behoeft naar verwachting de bestaande voorraad op het gebied van wonen en werken nog wel enige uitbreiding, maar de hoofdpoging zal liggen in aanpassingen aan de bestaande voorraad; meer in nieuwbouw en herstructurering van bestaande gebieden dan in een verdere uitleg.

Het gaat meer om inbreiden dan om uitbreiden, om een actualisering en upgradering van het reeds bestaande dan om het ontwikkelen van nieuwe gebieden.

Ook in het buitengebied ligt tot 2040 de opgave meer in een kwaliteitsverbetering van het bestaande landschap dan dat grootschalige aanpassingen noodzakelijk zijn. De periode van de grote ontginningen, ruilverkavelingen en bosaanleg is gepasseerd. Ook hier geldt dat veranderingen in de agrarische bedrijfsvoering tot de nodige aanpassingen zullen leiden.

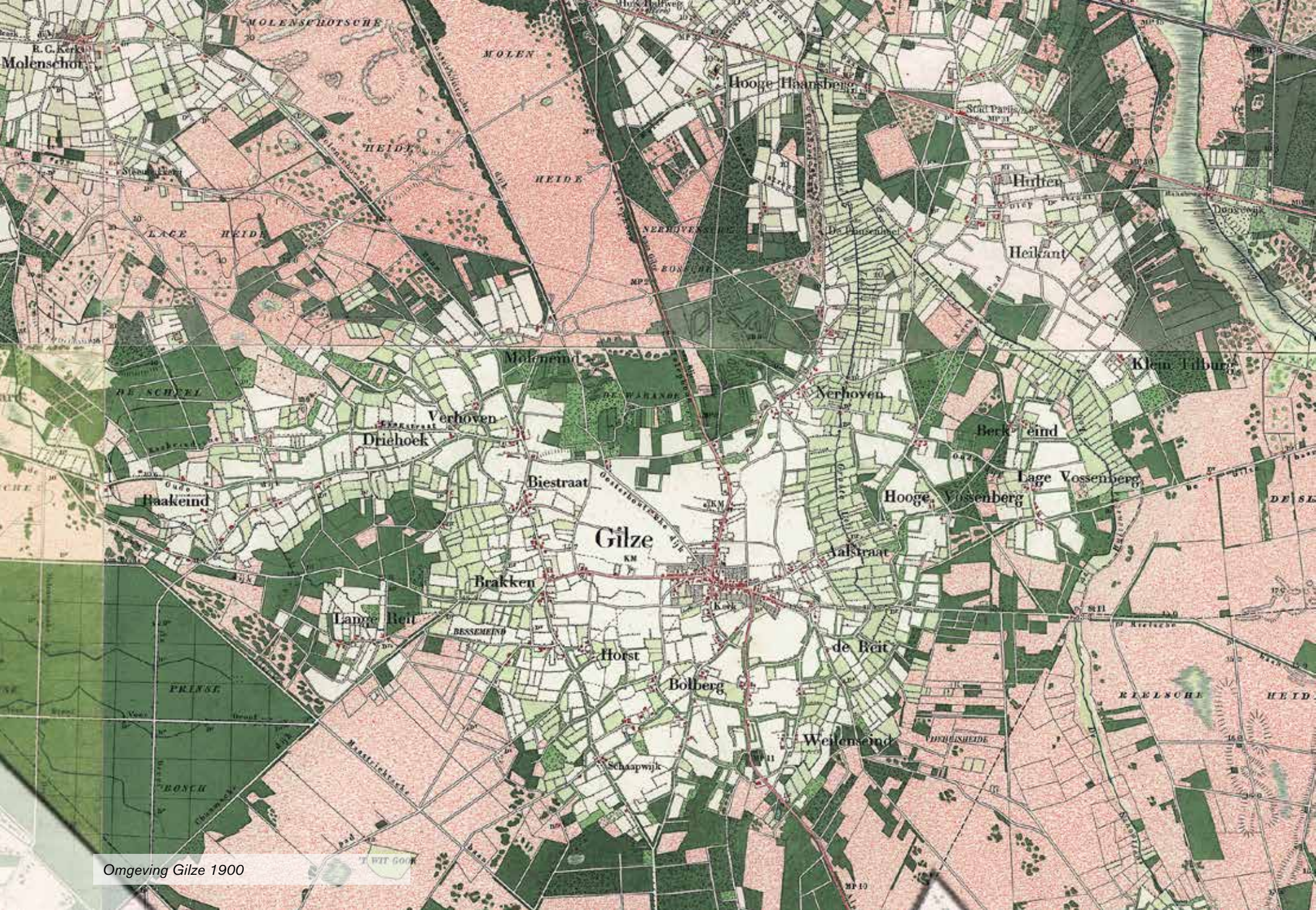
Ook in de periode naar 2040 zal het landschap van Hart van Brabant continu aan ontwikkeling onderhevig zijn. Ontwikkeling is inherent aan een levend landschap.

De opgave naar 2040 is de ontwikkeling zodanig te geleiden dat:

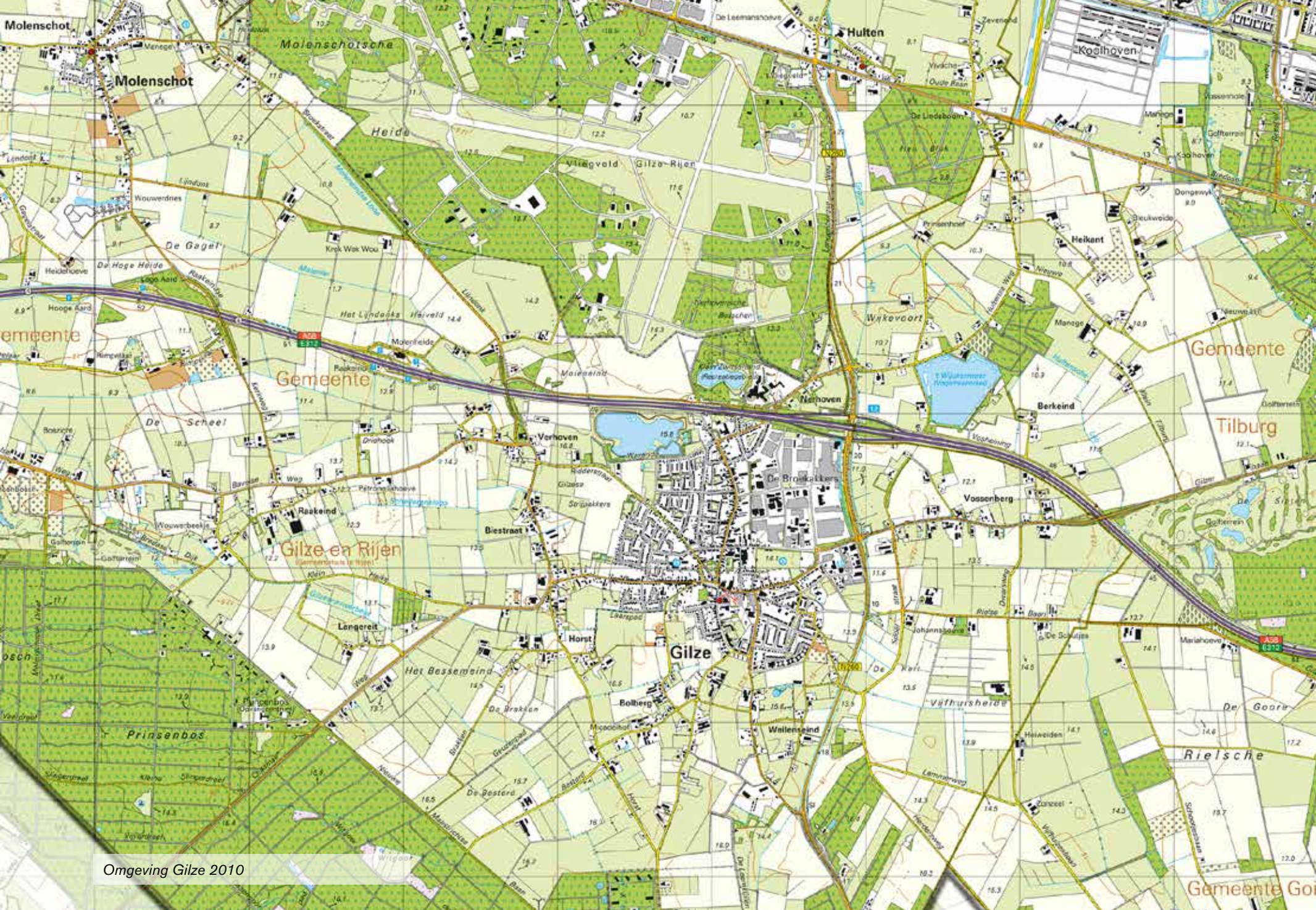
- kwaliteiten behouden blijven,
- knelpunten tot een oplossing worden gebracht,
- nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd,

en dat alles zodanig, dat het landschap 'zijn verhaal' kan blijven vertellen.

Voor Hart van Brabant zijn hierbij de ontwikkelruimte voor de vier speerpunten, de doorontwikkeling van het landschappelijk raamwerk en de interactie tussen beiden specifieke aandachtspunten.

Omgeving Gilze 1900

Omgeving Gilze 2010

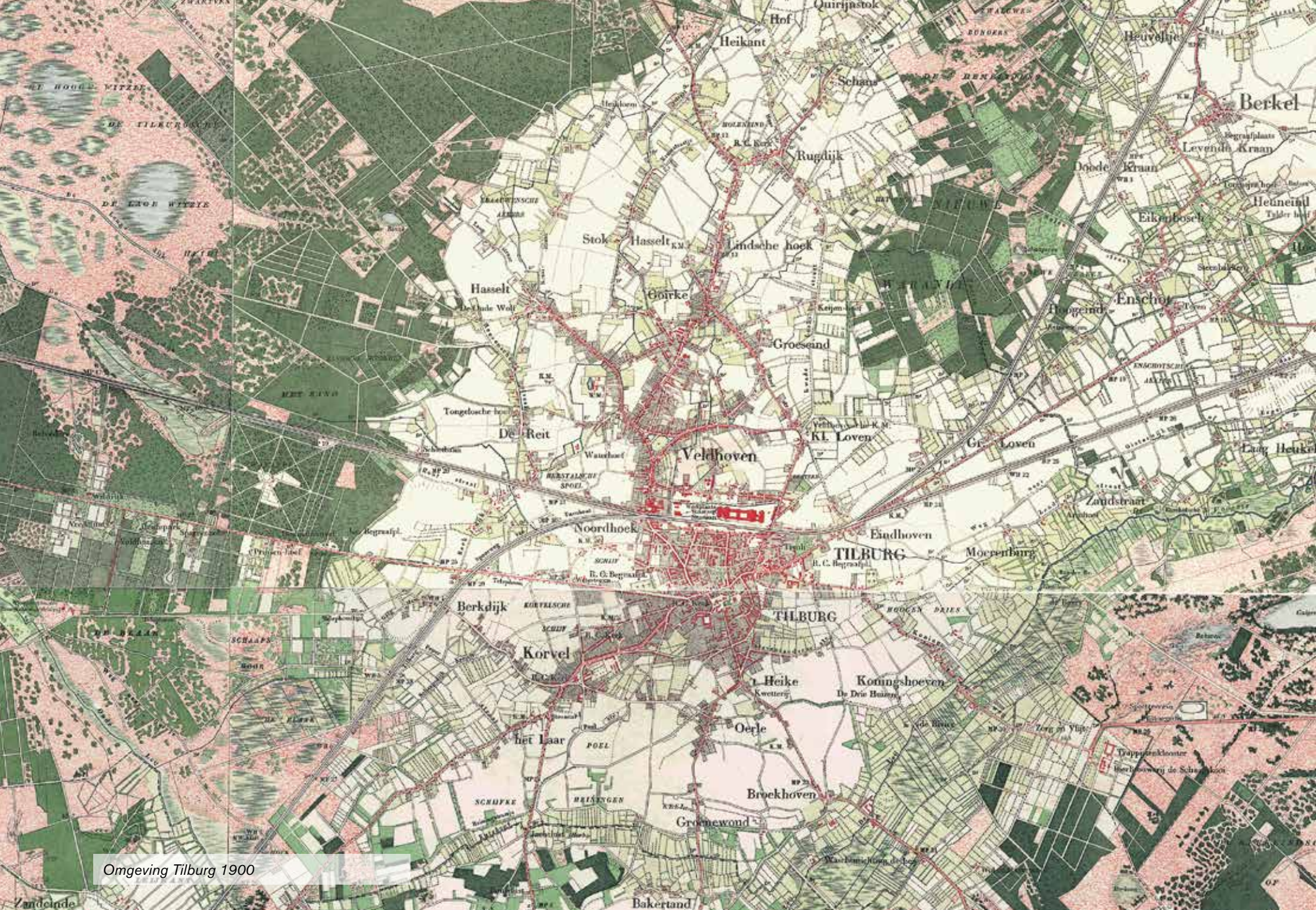
Gemeente Gorinchem

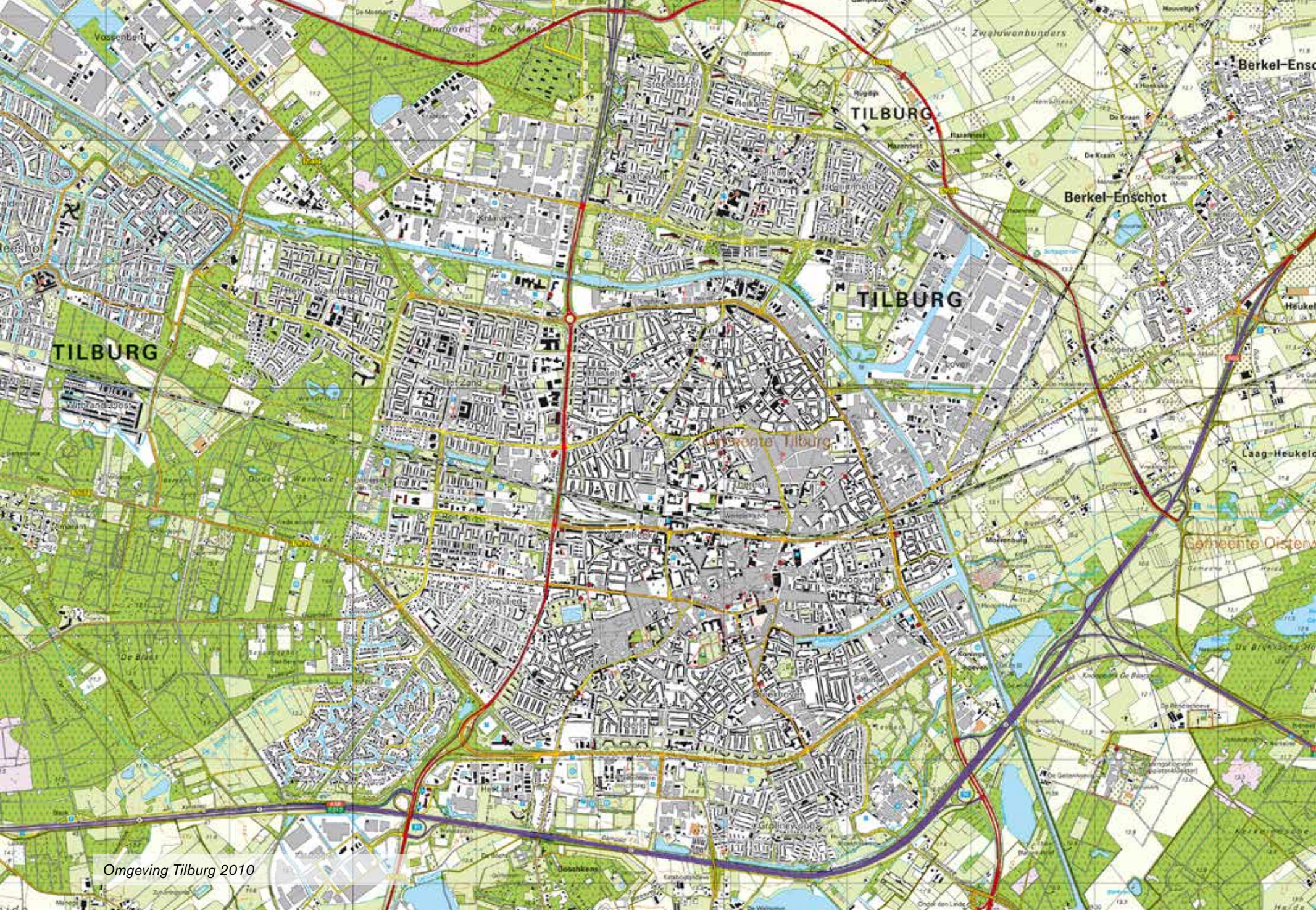
Omgeving 's Gravenmoer - Dungen 1900

Omgeving 's Gravenmoer - Dongen 2010

Omgeving Tilburg 1900

TILBURG

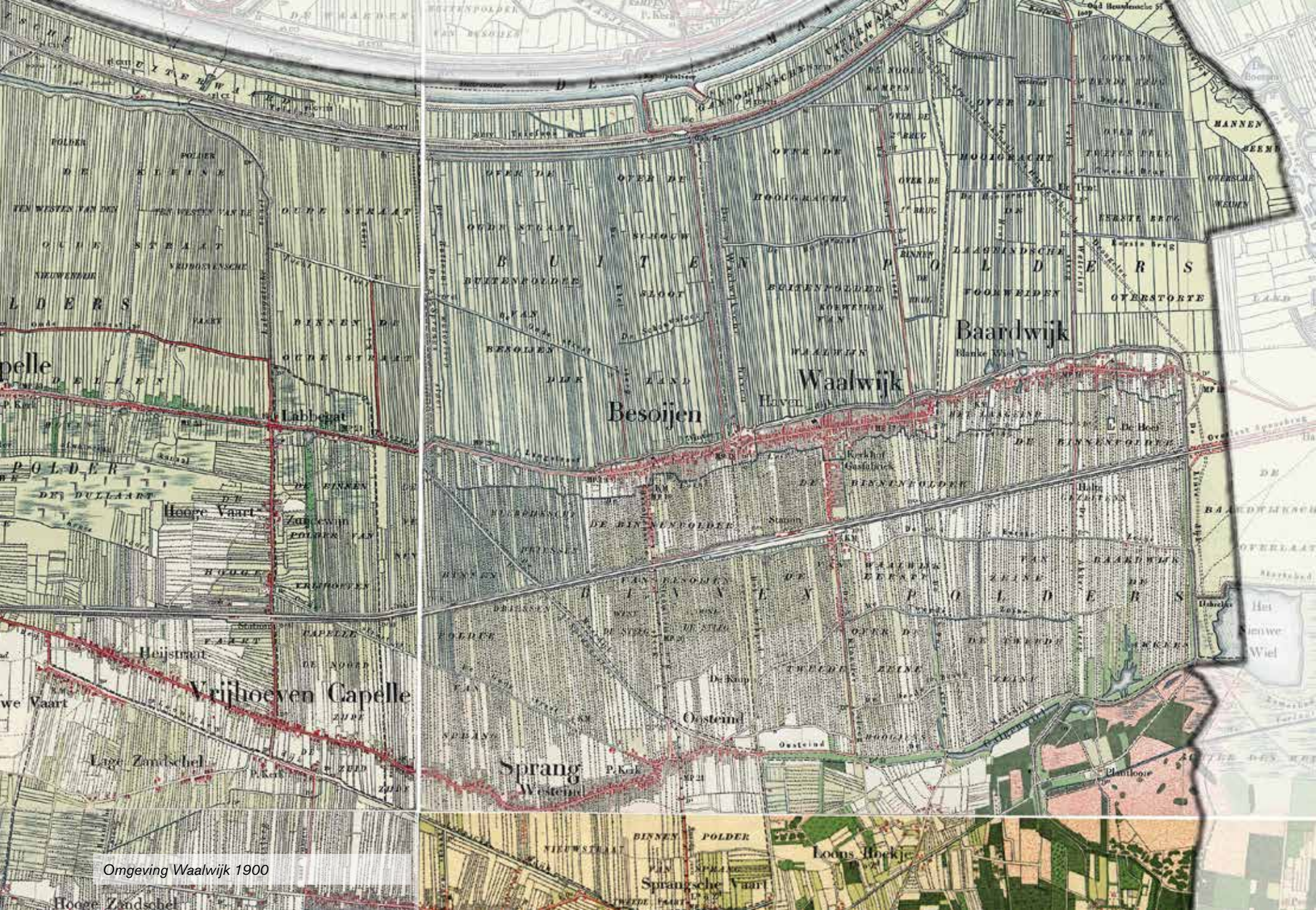
TILBURG

Berkel-Enschot

TILBURG

Gemeente Tilburg

Gemeente Oisterwijk

Omgeving Waalwijk 1900

Omgeving Waalwijk 2010

2.2 REGIO MET TWEE SNELHEDEN; ANDANTE EN ALLEGRO

Globaal naast mondiaal

De schaal van de samenleving verandert. Vanouds hebben kerk en industrie de schaal van de samenleving klein gehouden. De dorpse schaal bood de kerk de beste mogelijkheden tot een succesvolle catechisatie. Ook de industrie had baat bij een kleine actieradius, dan konden de arbeiders tussen de middag naar huis om daar de warme maaltijd te nuttigen, om zo gesterkt de middag in te gaan. Dit verklaart dat Hart van Brabant is opgebouwd uit dorpen, buurten, wijken en parochies; de schaal van de samenleving correspondeert met de schaal van het landschap en de schaal van de steden.

Inmiddels verandert de schaal van de samenleving; van lokaal naar regionaal en zelfs mondiaal. De actieradius is enorm vergroot, de kerk en de fabriek zijn al lang niet meer het eindpunt van de route.

Naast de regionale schaal is daar de mondiale schaal bijgekomen. Boeing, maar ook andere bedrijven, weten Hart van Brabant te vinden, deels vanwege het arbeidsklimaat, deels vanwege de attractiviteit van de omgeving of de schatten van de bodem (Coca Cola en het beschikbare water).

Andante en allegro

Daarin ligt wellicht de essentie van Hart van Brabant, het is een regio waar twee snelheden samenkomen: het andante en het allegro.

- Enerzijds de lage snelheid, op het lokale en soms ook regionale niveau
- Anderzijds de hoge snelheid, op nationaal en mondiaal niveau

Hart van Brabant wil vasthouden aan de eigenheid van het gebied, als baken in woelige tijden, tegelijkertijd leeft het besef dat we moeten aansluiten bij de mondiale ontwikkeling. We mogen de aansluiting niet missen, we moeten mee in de vaart der volkeren. Maar we willen ons zelf niet verloochenen.

Daarin schuilt de onderliggende vraagstelling. Hoe kunnen die twee werelden met elkaar worden verbonden, hoe kan Hart van Brabant de eigenheid benutten en tegelijkertijd participeren in een wereld die steeds sneller rond haar as lijkt te draaien?

2.3 HET LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK ALS BINDING

In die binding speelt het landschappelijk raamwerk een majeure rol. Hart van Brabant kent een heel 'eigen' landschap; kleinschalig afwisselend, organisch gegroeid, met een sterk historisch perspectief. Het landschappelijk raamwerk biedt de mogelijkheid de band met de locatie te borgen (hier ben ik thuis), aansluiting te vinden bij de lage snelheid, bij de wens om in de snel veranderende wereld stabiele thuishavens te creëren; plekken waar men zich geworteld weet.

Tegelijkertijd moet dat raamwerk worden onderhouden en zal ook het raamwerk niet in beton gegoten zijn.

In Hart van Brabant is de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit binnen de kern opvallend, maar buiten de bebouwde kom lijken de investeringen in de collectieve kwaliteit van het landschap hierbij achter te blijven. Landschapsontwikkeling is – mede door de economische en financiële crisis – nogaleenseen ondergeschoven kindje. Toch zijn de laatste jaren ook aansprekende ervaringen van het landschap te zien. Denk aan natuurontwikkeling in plan 'Lobelia', aan de landgoederenontwikkeling Leykant tussen Goirle en Tilburg en de poort van het Groene Woud; Moerenburg.

Ook dat raamwerk zal in de tijd aan verandering onderhevig zijn, behoeft aanpassingen, toegesneden op de functionele eisen van de huidige en de toekomstige tijd. Ook tot 2040 zal het landschappelijk raamwerk moeten zijn toegesneden op de veranderende woonwensen, op veranderingen in de landbouw, op veranderende transportsystemen, op veranderende vragen vanuit recreatie en zorg.

DE KRACHT VAN DE REGIO

Trots

Inwoners en ondernemers van Hart van Brabant zijn trots op hun omgeving; op de geschiedenis die het gebied gemaakt heeft tot wat het thans is. Op de cultuur van het gebied, die wonderlijke mix van nijverheid en religie, van arbeid en ontspanning, van plannen en 'met de genade meebewegen'.

Inwoners en ondernemers weten zich in dit gebied geworteld, hier liggen hun roots. In een snel veranderende wereld is het landschap van Hart van Brabant een baken van stabiliteit.

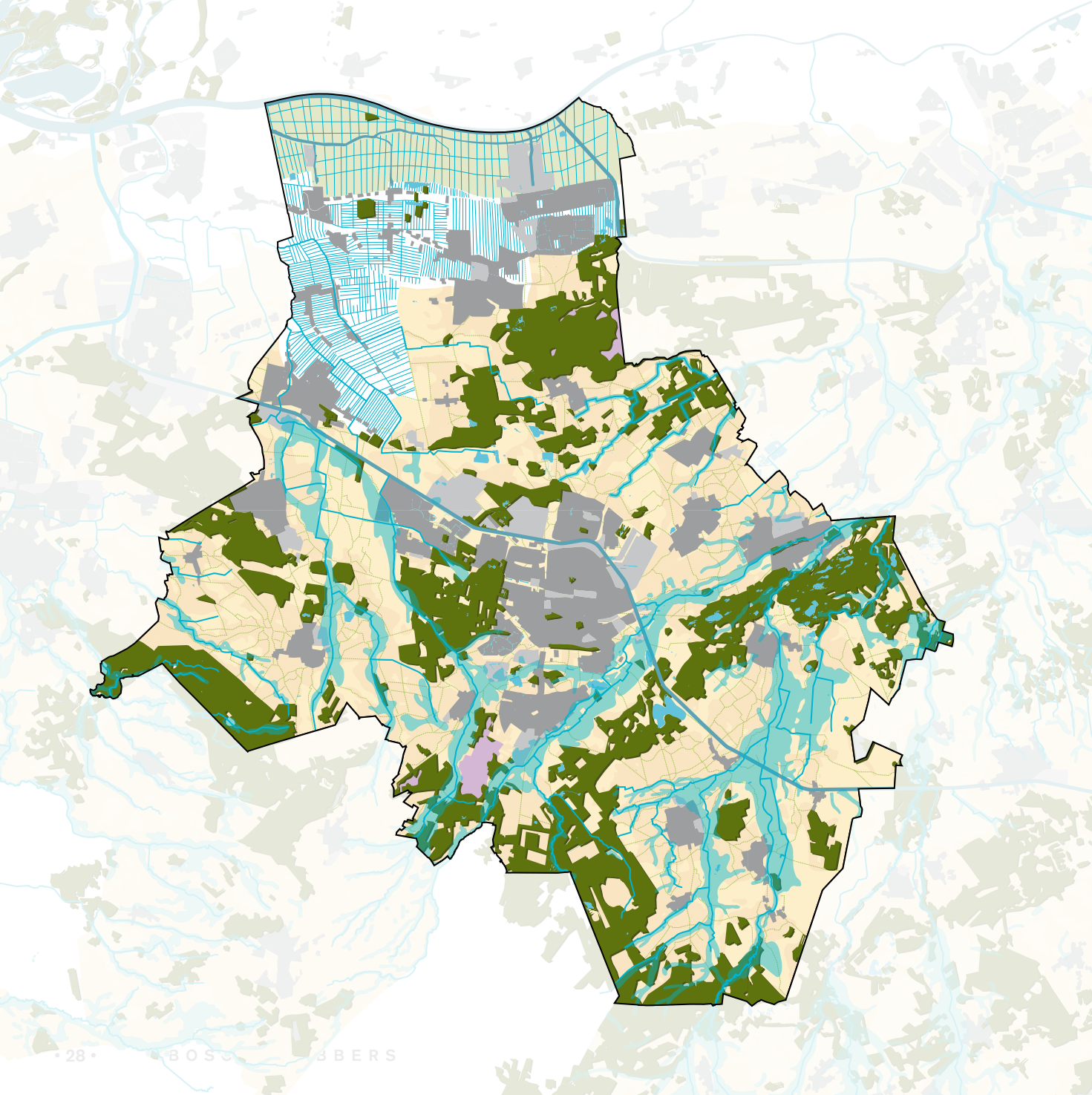
Grote landschappelijke verscheidenheid

Hart van Brabant biedt op een relatief beperkte oppervlakte een grote landschappelijke verscheidenheid. Op korte afstand van elkaar treft men zand, klei en veen aan, ieder met zijn eigen karakteristieke landschap:

- de overwegend kleinschalige zandlandschappen, met een mozaïek van bos, heide, vennen, duinen en agrarisch gebied, doorsneden door lommerrijke lanen, zandpaden en meanderende beekjes;
- het meer open rivierkleilandschap; kloek van maatvoering, op de overgang naar de Maas, met veel bedrijvigheid gekoppeld aan de Maas;
- het landschap van de veenontginningen, met een regelmatige slagenverkaveling, smalle kavels, rijkdom aan perceelgrensbeplanting en vaak natte omstandigheden.

Deze driedeling tekent het landschap op hoofdlijnen. Binnen deze driedeling is een verfijning van sferen te duiden:

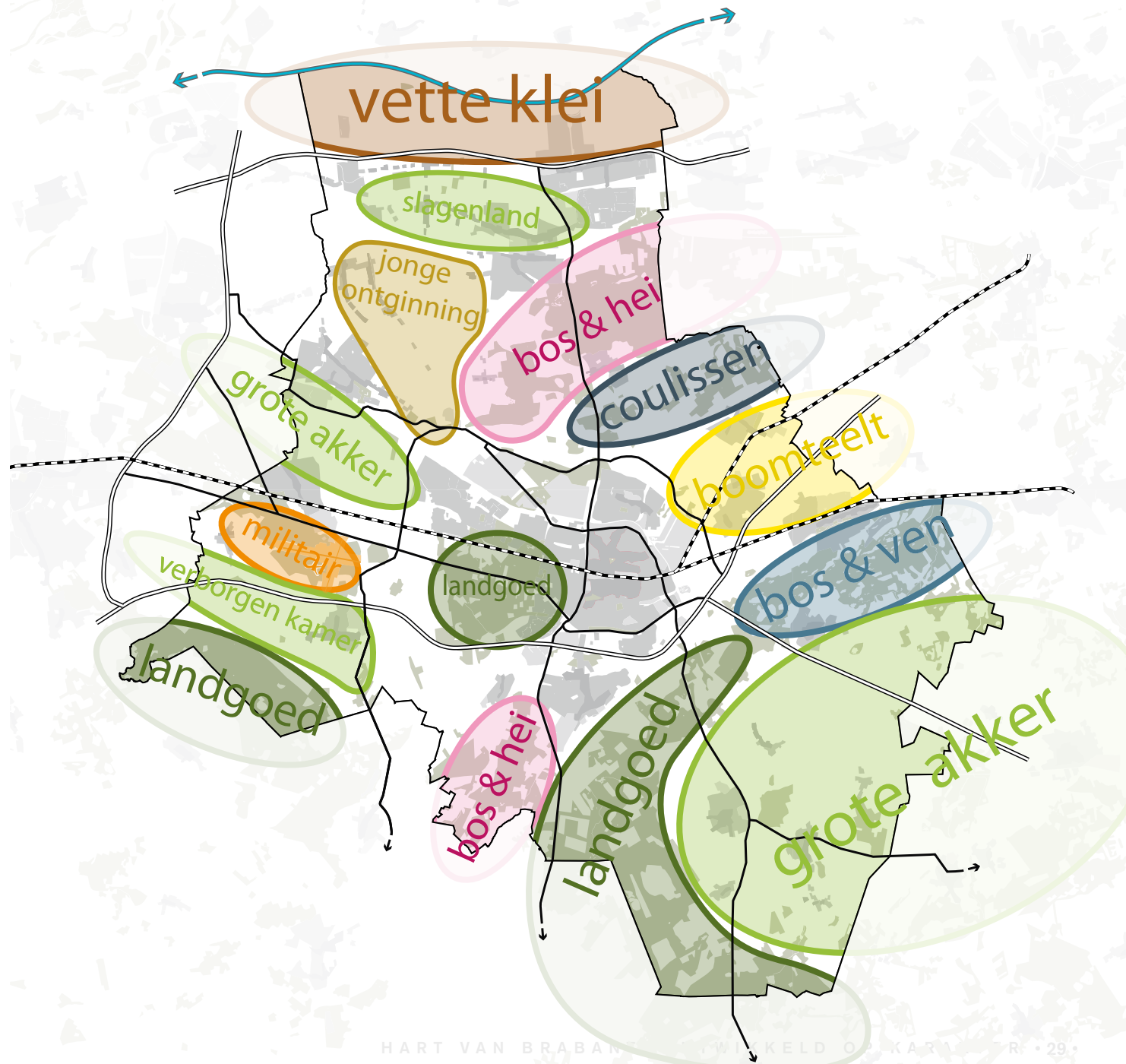
- de grote akker
- de verborgen kamer
- bos en hei
- bos en ven
- coulissenlandschap
- vruchtbare klei
- het slagenland
- de tuinbouw
- de jonge ontginning
- het landgoed

◀ Grote landschappelijke verscheidenheid binnen Hart van Brabant; kleinschalige zandlandschappen, het open rivierkleilandschap en het landschap van de veenontginningen

- kleinschalig zandlandschap
- open rivierkleilandschap
- landschap van de veenontginningen

Een veelheid aan sferen binnen de landschappen
van het Hart van Brabant ►

Grootschalige landbouw in het zandlandschap

Recreatief gebruik kenmerkt het zandlandschap

Rivierkleilandschap gekenmerkt door grootschalige landbouw

Rivierkleilandschap langs de Maas

Het zandlandschap wordt doorsneden door kleinschalige infrastructuur

Karakteristieke laan- en slootstructuur in het ontginningslandschap

Lintbebouwing in de veenontginningen

Slagenverkaveling binnen de veenontginning

Sterke steden

Hart van Brabant heeft sterke steden naast vitale dorpen. Centrumstad Tilburg is ontwikkeld vanuit een conglomeraat van dorpen en buurtschappen, door lintbebouwing met elkaar verbonden. Deze zijn in de na-oorlogse stedelijke expansie in het stedelijk weefsel van Tilburg geïncorporeerd. Maar nog altijd zijn de oorspronkelijke dorpskernen als 'Notting Hills' van Tilburg in het stedelijk weefsel herkenbaar, zoals ook de oude linten hun meer dorpsse schaal hebben behouden. Dat maakt Tilburg tot een stad met een dorps verleden dat tot op de dag van vandaag het karakter mede bepaalt. Doordat de stad organisch gegroeid is en nooit de ruimtelijke beperking van een vestingwerk heeft gekend grijpen stad en land in elkaar.

Was Tilburg in de vooroorlogse periode centrum van de laagwaardige maakindustrie (wol en textiel, leer en tabak), in de na-oorlogse periode heeft het accent zich verlegd naar kennisontwikkeling, zorg, logistiek en de creatieve sector.

Waalwijk heeft zich ontwikkeld op de overgang van zand naar klei en daarbij geprofiteerd van de nabijheid van enerzijds de Maas, anderzijds de grazige weilanden. De leerindustrie ontwikkelde zich langs een lange as parallel aan de Maas. Het centrumgebied viel samen met de plaats waar de haven tot aan deze as reikte. Met de uitbreiding van de haven, de ontwikkeling van het Afwateringskanaal en de aanleg van de A59 heeft Waalwijk zich ontwikkeld tot logistiek centrum.

Vitale dorpen

Naast sterke steden kent Hart van Brabant vitale dorpen. Daarbij is onderscheid in dorpen met stedelijke allure, als Oisterwijk en Hilvarenbeek, en dorpen met een agrarische identiteit, als Moergestel of Esbeek.

Makers en doeners

De 'Hart van Brabander' (zo die al bestaat) is nijver, is een 'werker'. Hij sjuwt en bouwt, hij 'maakt' en 'doet'. Deze nijverheid heeft in het verleden geleid tot de ontwikkeling van een sterke maakindustrie. De leer-, wol- en textielindustrie hebben de regio een breed scala aan industrieel erfgoed nagelaten.

Daarbij is sprake van een sterke ondernemingszin, waar kansen worden gezien worden die opgepakt. Dat heeft geleid tot een breed pakket aan bedrijvigheid, naast de maakindustrie hebben logistiek, zorg en ontspanning zich ontwikkeld. Jongste loot aan de stam is de luchtvaart, zowel in productie als voor onderhoud.

Relatie stad / dorp en ommeland

Het silhouet van het landschap van Hart van Brabant wordt gedomineerd door torens.

Van oudsher waren dat de kerktorens, naast de schoorstenen van de industrie, later zijn daar landmarks als Westpoint aan toegevoegd.

Vanuit het landschap heeft men altijd zicht op een toren, die als het ware de weg wijst naar stad of dorp. Deze torens maken de relatie tussen stad en land, tussen dorp en dorpsomgeving, beleefbaar.

Beken

Kenmerkend voor Hart van Brabant zijn de beken, die soms verscholen in het landschap liggen. Zij ontspringen op het zandplateau en zoeken zich vandaar al meanderend een weg naar de lage gronden langs de grote rivieren.

Deze beken staan aan de basis van de industriële ontwikkeling, maakten de opkomst van de leer-, laken-, wol- en papierindustrie mogelijk. Deze beken verknopen stad, land en dorpen met elkaar. De beeklopen worden geflankeerd door beplantingen en langs de beken voeren veelal recreatief interessante paden.

Hoofdontsluiting naast fijnmazig netwerk

Hart van Brabant ligt op de kruising van de belangrijkste noord-zuid en oost-west assen; tussen Randstad en Vlaamse Ruit, tussen Ruhrgebied en Rotterdams havencomplex.

Daarbij is het gebied ontsloten door kanalen en het spoor. Op tal van plaatsen komen twee of meer vervoersmodaliteiten samen.

Naast de hoofdwegen is er een fijnmazig netwerk aan regionale en lokale ontsluiting. Kenmerkend is dat met name de lokale wegen zwaar in de beplanting staan. Met een relatief beperkt ruimtebeslag voegen deze wegen, soms zijn het niet meer dan paden, met hun flankerende beplanting een enorme ruimtelijke kwaliteit aan het landschap toe.

Zij maken Hart van Brabant tot een lommerrijk landschap, vormen transparante kamers en kaders de akkers en weilanden ruimtelijk in.

Recreatief landschap

Hart van Brabant is ook een recreatief landschap. Naast grote trekkers als Efteling en Beekse Bergen telt Hart van Brabant tal van kleinere attracties, zowel op het gebied van 'pret' als op het gebied van 'cultuur', denk aan Museum De Pont of het Audax Textielmuseum.

Ook de (dorps)kernen en natuurparels als Kampina en Loonse en Drunense Duinen voegen, met bijbehorende voorzieningen, grote recreatieve kwaliteit aan de regio toe.

Palet aan natuurgebieden

Hart van Brabant kent een breed scala aan natuurgebieden, ieder met een uitgesproken identiteit. Van oude duinen tot bos, heide en vennen, van monumentale landgoederen tot natte kwelgebieden.

Religieus landschap

'God is overal', zeker in Hart van Brabant. Dit toont zich in de talrijke veldkapelletjes, in de kloostercomplexen, de kloosterontginningen, in de welhaast kathedrale kerkspitsen die hoog boven het landschap uittorenen.

Verschillende schalen en snelheden

Hart van Brabant is ook het landschap van de verschillende schalen en snelheden. Enerzijds een gebied dat hecht aan de eigenheid, tegelijkertijd een gebied dat beseft dat het deel uitmaakt van een wereld die steeds groter wordt, en dat die mondialisering kansen biedt.

Deze dualiteit treft men overal binnen Hart van Brabant aan, denk aan het contrast tussen de slijter op de hoek en de Coca Cola fabriek bij Tilburg, tussen de fietsenmaker en het onderhoud aan Boeings, tussen de landbouwtrekker en de Hummer, tussen het zandpad en de A59 .

4

HART VAN BRABANT MAAKT HAAR STERKE PUNTEN STERKER.

Marc Lammers, coach van het dames hockeyteam dat op de olympische spelen van goud won, tijdens een lezing over excelleren:

“Wanneer een kind zijn schoolrapport, met daarop een negen, een paar achten, wat zevens en twee vijven, aan zijn ouders laat zien, dan reageren die bijna altijd hetzelfde. Goed gedaan, joh, die negen en die achten, maar jammer van die twee vijven. Misschien kan bijles je helpen daar zessen van te maken. Dat is zo jammer. Want daarmee worden die vijven op het volgende rapport misschien wel zessen, maar je zult zien dat tegelijkertijd die negen tot een acht wordt, en de achten wellicht naar een zeven gaan. Er is nou nooit een ouder die zegt, ‘wat een mooi rapport, laten we die vijven vergeten en kijken of we van de achten en die negen straks tienen kunnen maken, zodat je daarin werkelijk gaat excelleren!!’

Je hebt er meer aan dat je ergens (iets dat al in je zelf zit) echt goed in bent, ech tonderscheidend. Je kunt je beter focussen op je sterke punten met als inzet die nog sterker te maken’.

Waar in kan Hart van Brabant excelleren, wat is de eigen kracht?

4.1 VIER SPEERPUNTEN

Hart van Brabant wil een leidende positie verwerven op het gebied van kennisontwikkeling en de implementatie van Social Innovation en daarmee meerwaarde toevoegen aan de economie van Brabant als geheel.

De regio wil de economische dynamiek opvangen langs de grote infrastructurele assen en in de stedelijke concentraties van Tilburg en Waalwijk. Ten aanzien van de economische ontwikkeling heeft zij een viertal speerpunten benoemd:

- uitbouwen vrijetijdseconomie > Leisure Boulevard
- duurzaam goederenvervoer, > Logistics City
slimme logistiek
- Services voor luchtvaart en > Aerospace & Maintenance
logistiek onderhoud Circuit
- Versterken zorgservices, > Care Avenue
medische innovatie en
life science

4.2 EEN VITAAL EN SAMENBINDEND LANDSCHAP

Het landschap is zo een 'acht' waar de regio een 'tien' van wil maken.

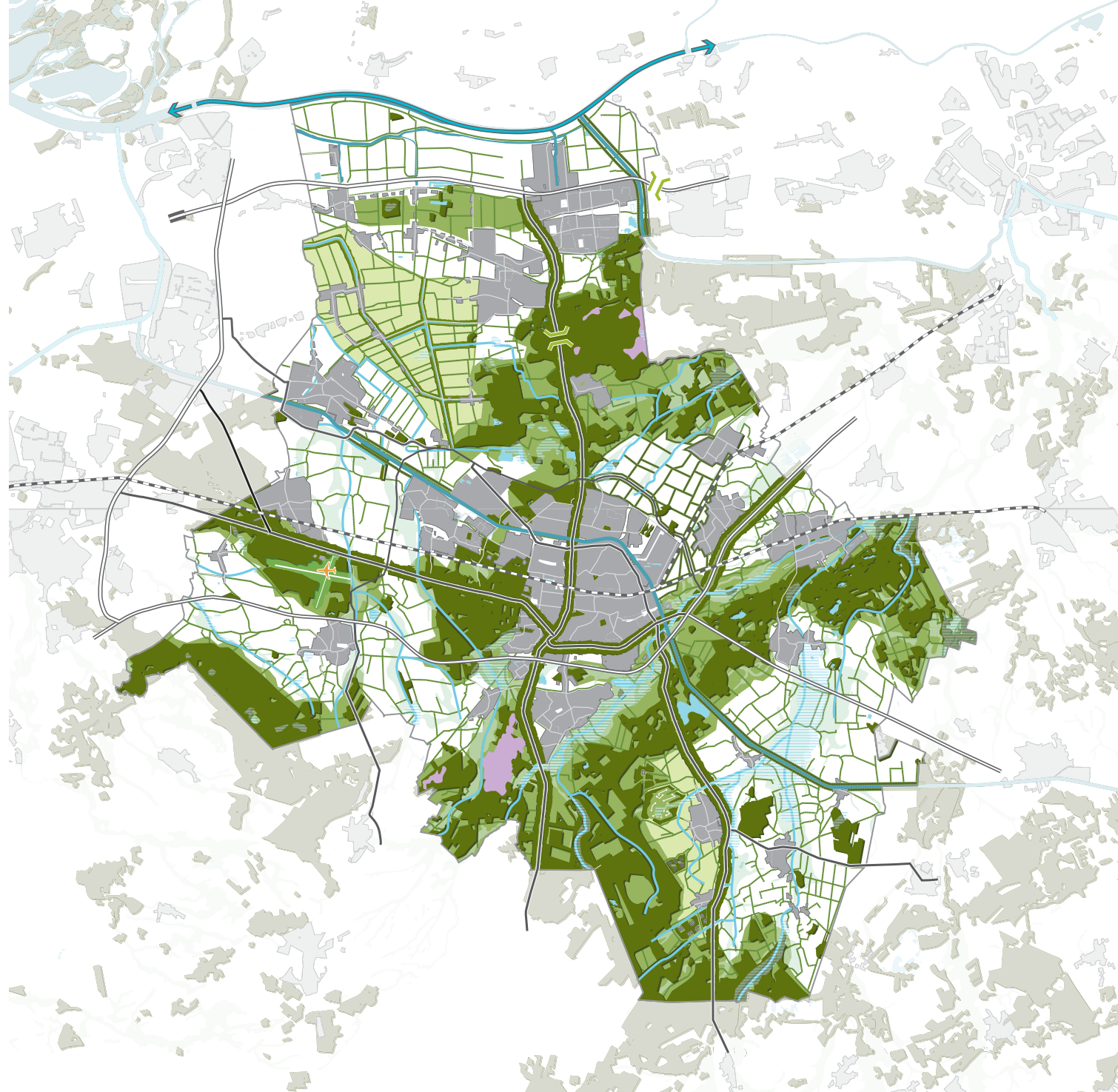
Voorwaarde voor het succesvol ontwikkelen van deze vier economische speerpunten is de aanwezigheid van een hoogwaardig woon- en vestigingsklimaat. Daarom moet parallel aan de ontwikkeling van de economische speerpunten worden gewerkt aan de doorontwikkeling van het landschappelijk raamwerk van Hart van Brabant.

De ruimtelijke ambitie is om op de schaal van de regio te (blijven) werken aan een sterk landschappelijk raamwerk, met behoud van de plaatselijke karakteristieken en identiteit, waarbinnen voornoemde speerpunten en overige ruimtelijke ontwikkelingen maximaal tot ontplooiing kunnen komen. Binnen dit raamwerk is plaats voor sterke steden, vitale dorpen, goede infrastructuur, toegankelijke natuur en een variatie aan recreatiemogelijkheden.

Doorontwikkeling van het landschappelijk raamwerk ►

- laanstructuur
- versterken landschappelijke structuur
- versterken landschappelijke kwaliteit
- hoofdgroenstructuurassen
- realisatie ecoduct
- reservering waterberging

4.3 KLIMAATADAPTIEVE INRICHTING VAN STAD EN LAND

Ons klimaat verandert, het wordt gemiddeld warmer en de neerslagverdeling verandert.

Gedurende hevige regenbuien kan extreem veel neerslag vallen, waardoor de piekbelasting toeneemt. Dit leidt tot extra vraag naar waterberging. Tegelijkertijd zullen er langere aaneengesloten perioden optreden waarin geen of nauwelijks neerslag valt. Dat laatste zal met name op de hoge zandgronden tot droogte leiden. Ook dit leidt tot een extra vraag naar wateropslag, waarmee in natte perioden het water kan worden geborgen waarna het neerslagwater in het gebied wordt vastgehouden opdat tijdens droge perioden water kan naleveren.

Warmte en neerslag hebben beiden hun effect op de kwaliteit van de leefomgeving. Door het grote aandeel verhard oppervlak kunnen steden gedurende de nacht hun warmte moeilijk afstaan waardoor de warmte zich opbouwt. Hierdoor ontstaan hitte-eilanden. In een stad als Rotterdam worden nu al binnen de stad temperatuurverschillen tot 7 graden Celsius gemeten, de temperatuurverschillen met het gebied buiten de stad zijn waarschijnlijk nog groter.

Met de opwarming neemt met name in de steden de vraag toe naar plekken waar men verkoeling kan vinden.

Warmte leidt tot een verminderd concentratievermogen, tot versnelde irritatie, tot extra gevoeligheid voor fijnstof / allergie, tot een afname aan arbeidsproductiviteit.

Tegelijkertijd moet worden bedacht dat de opwarming niet alleen negatieve gevolgen kent. De opwarming maakt ook dat Hart van Brabant meer frequent geschikt wordt voor activiteiten buitenshuis. We zullen er regelmatig op uittrekken, meer van de kust, de parken, het buitengebied gebruik maken.

De opgave naar de toekomst is stad en land klimaatadaptiever in te richten:

- meer ruimte voor waterberging om de piekbelasting op te kunnen vangen;
- meer ruimte om water langer in het gebied vast te kunnen houden en zo een waterbuffer voor perioden van droogte op te bouwen;
- meer ruimte voor verkoeling in de stad.

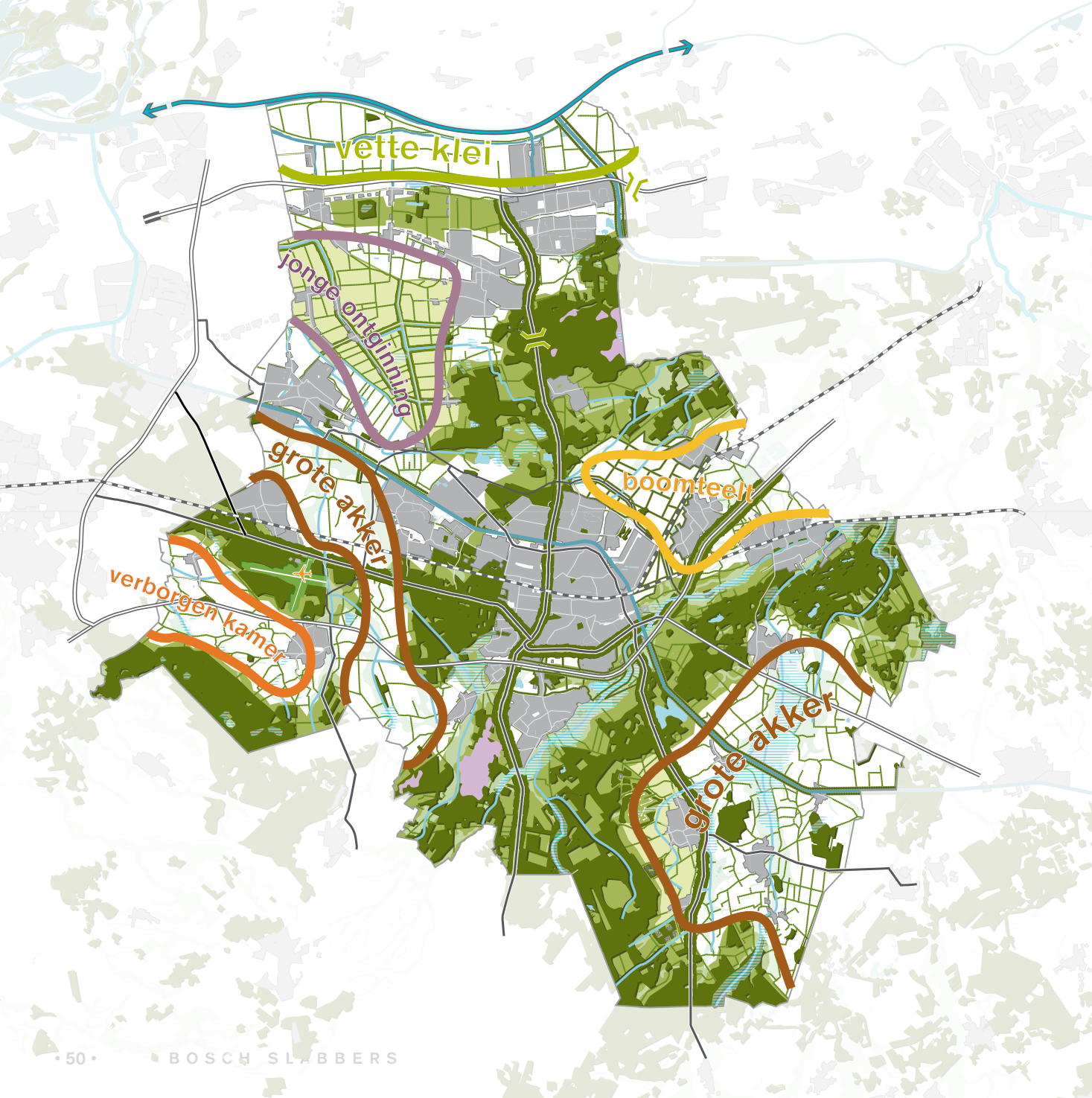
5

VISIE LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK

5.1 INVESTEREN IN DE KWALITEIT VAN DE OPENBARE RUIMTE VAN HET BUITENGEBIED

Binnen Hart van Brabant is recent danig, en met succes, geïnvesteerd in de kwaliteit van de openbare ruimte binnen de steden en dorpen. De afgelopen decennia is hierin een forse kwaliteitsslag gemaakt. Hart van Brabant wil de komende decennia in het buitengebied een vergelijkbare kwaliteitsslag bereiken.

Een van de instrumenten die daartoe wordt ingezet is het Integraal Dorpsomgevingsplan 2.0. Dit biedt de mogelijkheid om met de lokale samenleving meer gedetailleerd invulling te geven aan enerzijds versterking van het raamwerk en anderzijds de ontwikkeling van de functies in de ontwikkelruimten. Andere mogelijke instrumenten om hier invulling aan te geven zijn Vitaal Leisure Landschap (bieding van de regio aan de provincie als vervolg op de reconstructie) en Landschappen van Allure.

◀ Het versterkt landschappelijk raamwerk vormt een stabiel landschappelijk casco. De contramal van dit casco wordt gevormd door een aantal 'landschappelijke kamers'. Deze kamers hebben een eigen sfeer en karakter en bieden ruimte aan dynamiek.

- laanstructuur
- versterken landschappelijke structuur
- versterken landschappelijke kwaliteit
- hoofdgroenstructuurassen
- realisatie ecoduct
- reservering waterberging

5.2 STABILITEIT IN HET RAAMWERK, FLEXIBILITEIT IN DE KAMERS

De landschappelijke kwaliteit wordt alom beschouwd als troefkaart van Hart van Brabant, als belangrijke vestigingsconditie voor wonen, werken en recreëren. Dat maakt dat het loont te investeren in de doorontwikkeling van het landschap en de aanwezige verscheidenheid binnen dit landschap te koesteren.

Het landschap is opgebouwd uit:

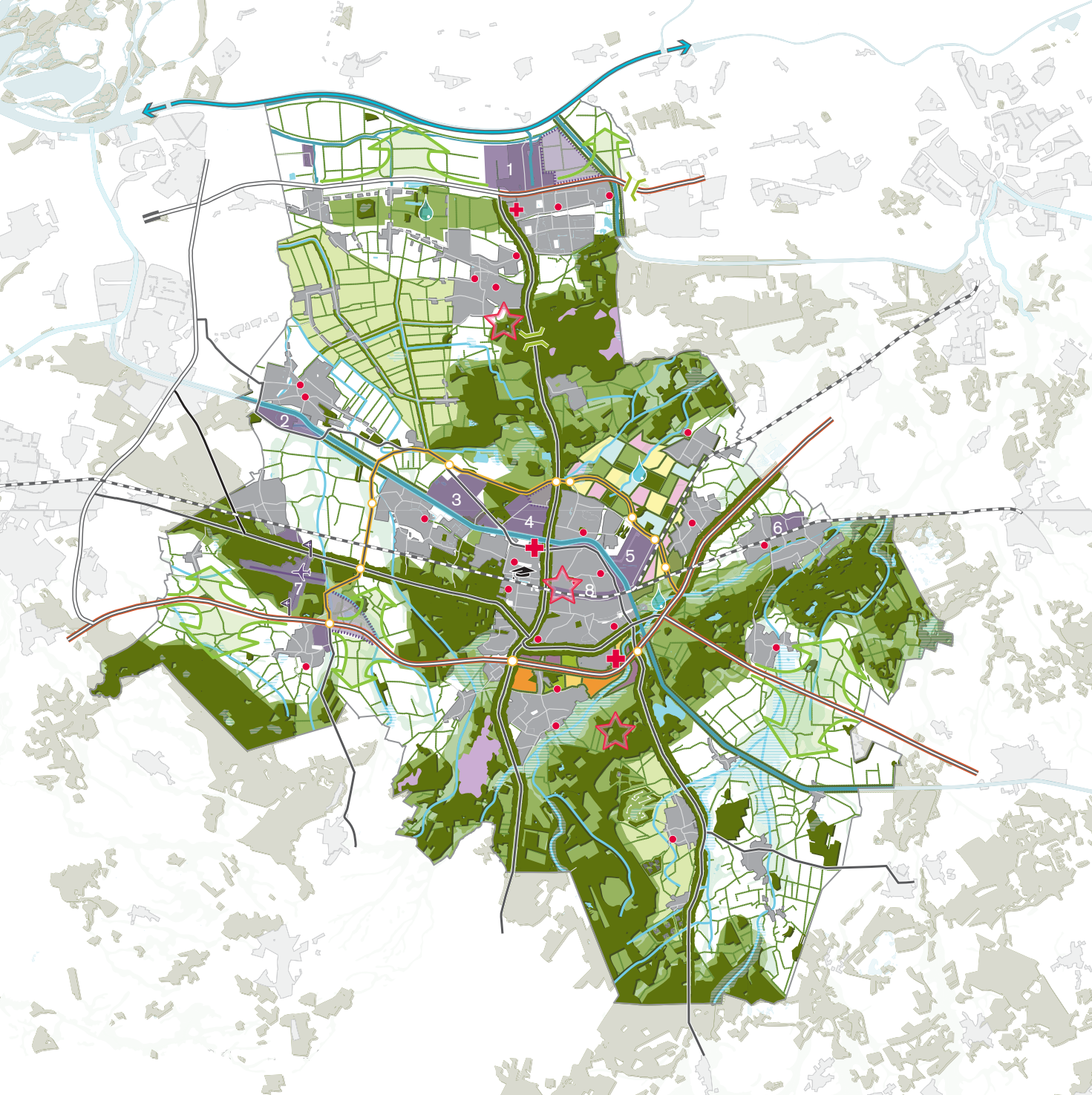
- Een krachtig raamwerk van landgoederen, bossen, heiden en natuurterreinen.
- Dit raamwerk omsluit een aantal 'landschappelijke kamers', ieder met een eigen sfeer en karakter. Deze 'kamers' vormen overwegend kloeke open ruimten waar de landbouw de belangrijkste grondgebruiker en beheerder is.
- Raamwerk en kamers worden verfijnd door de beekstructuren die beiden dooraderen.
- Binnen de kamers dragen weg-, laan- en beekbegeleidende beplantingen zorg voor een verfijning op lokaal niveau.

Het regionaal raamwerk van landgoederen, bossen, heiden en natuurterreinen, aangevuld met de beeklopen en de weg-, laan- en beekbegeleidende beplantingen vormen tezamen een stabiel landschappelijk casco. Dit casco is essentieel voor de ruimtelijke en ecologische kwaliteit van Hart van Brabant.

Dit casco verbindt heden, verleden en toekomst met elkaar, staat voor het 'andante' van Hart van Brabant, voor de eigenheid en het historisch perspectief.

Binnen dit casco liggen de 'kamers' die een meer flexibele invulling kennen, die ruimte bieden aan dynamiek. Zij staan voor het 'allegro' van Hart van Brabant.

Hier liggen de functies ingebed die zijn gebaat bij flexibiliteit, denk aan de vier speerpunten, maar ook aan de landbouw.

◀ *Visie op Hart van Brabant*

- laanstructuur
- versterken landschappelijke structuur
- versterken landschappelijke kwaliteit
- hoofdgroenstructuurassen
- ⌒ realisatie ecoduct
- ▬▬▬ reservering waterberging
- ▬▬▬ ontvlechten / verbreden snelwegen
- ⦿ stedenbouwkundige verbijzondering van aantakkingen ring Tilburg
- ▬▬▬ ontwikkelen stadsboulevard
- ✈ presentatie vliegveld
- ⌒ panorama op het landschap behouden
- reconstructie jaren verouderde wijken, industrie- en bedrijventerreinen
- campusontwikkeling
- herstructurering / modernisering bedrijventerreinen
- 1 Haven
- 2 Tichelrijt
- 3 Vossenbergh
- 4 Kraaiven
- 5 Loven
- 6 Kerkhoven / Laarakkers
- 7 AMP
- 8 Spoorzone Tilburg
- uitbreidingslocatie bedrijventerreinen
- ontwikkeling tussengebied Tilburg / Goirle
- ontwikkeling Nieuwe Heerlijkheid
- 💧 ontwikkelen waterpark icm waterberging
- ☆ grootschalige leisure
- + • ziekenhuis/verzorgingstehuis

5.3 INVESTEREN IN HET CASCO

Doorontwikkelen van het (boven)regionaal casco

Het is essentieel dat ook in de huidige tijd wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van het casco, zowel van het regionale casco als van het lokale casco. Overigens reikt het casco verder dan de regio; denk bijvoorbeeld aan de Kempen en de Loonse en Drunense duinen.

Probleem hierbij is dat er vanuit de overheid nauwelijks meer middelen beschikbaar worden gesteld voor versterking van natuur- en landschapswaarden. De ontwikkeling van de EHS ligt bijvoorbeeld nagenoeg stil.

Dat maakt dat de doelstelling om het regionaal raamwerk te versterken vooral door private partijen moet worden gerealiseerd, zij moeten daartoe worden uitgenodigd en dat moet voor hen ook aantrekkelijke worden gemaakt. Dat betekent dat mogelijk nieuwe spelregels en nieuwe financiële arrangementen op hun merites moeten worden onderzocht.

Uitgangspunt hierbij is dat in / aan het regionale casco de ontwikkeling van functies denkbaar is die de kracht van het casco versterken, functies die worden gekenmerkt door rust en stabiliteit en een sterke groene of groenblauwe uitstraling.

- Men zou kunnen overwegen om binnen en direct aansluitend op het raamwerk alle ontwikkelingen die geen milieuhinder veroorzaken met een bebouwde voetprint van maximaal 2% en een verhard oppervlakte van maximaal 2% automatisch toe te staan. Mogelijke voorbeelden hiervan zijn de ontwikkeling van nieuwe landgoederen, golfbanen, waterberging, private natuurontwikkeling. Dit alles binnen de uitgangspunten van het vigerend beleid ten aanzien van EHS en Natura 2000.
- Onder voorwaarden worden ontwikkelingen op het gebied van recreatief wonen toegestaan, denk aan maximaal 10 woningen per ha met een maximaal bruto vloeroppervlak van 80m².
- Onder voorwaarden worden ontwikkelingen op het gebied van permanent wonen toegestaan, met een maximum van 5 woningen per ha en een bvo van 300m².

Daarnaast wordt voorgesteld om een aantal wegen van regionale betekenis wederom zwaar in de beplanting te zetten, te ontwikkelen tot de 'lommerrijke lanen van Hart van Brabant'.

Dit betreft:

- de N261, de groene loper,
- de N630, Tilburg – Poppel
- de N269 Tilburg – Hilvarenbeek
- de N282, de oude weg Tilburg – Breda
- de N65, de oude napoleonsweg Tilburg - Vught - 's Hertogenbosch

Versterken van de beeklopen

Een schaalniveau lager zijn de beekdalen van essentieel belang, zij dooraderen zowel de steden en de dorpen als het 'land', en binnen het 'land' dooraderen zij zowel de 'kamers' als het regionale raamwerk. De beken zijn de verbindende schakel binnen Hart van Brabant. Tegelijkertijd vormen de beken veelal een ragfijne structuur, die in de loop van de tijd steeds meer op de achtergrond is geraakt. Deze structuur kan ruimtelijk sterker worden aangezet door de beken en de bijbehorende lage gronden in te zetten voor waterberging en –opslag. In tijden van hevige neerslag kan hier water worden geborgen dat hier vervolgens wordt vastgehouden om ten tijde van droogte water te kunnen naleveren.

Versterken van het lokale casco

Tot slot moet worden nagegaan in hoeverre het lokale netwerk aan (laan- en weg) beplantingen / bosschages kan worden versterkt. Idealiter wordt dit uitgewerkt in Integrale Dorpsomgevingsplannen, die vanuit de regio zelf worden opgesteld. Zij kennen hun eigen gebied als geen ander, weten als geen ander waar kansen liggen en waar draagvlak is.

Herstel samenhangen

Op een aantal plaatsen zijn met de ontwikkeling van de infrastructuur en/of de verdichting langs de infrastructuur de landschappelijke en ecologische samenhangen verloren gegaan. Dit doet zich onder andere voor langs de A59, de N65 en de ring van Tilburg. Hier is de ambitie gericht op herstel van de samenhang door:

- herstel van de fysieke verbinding voor mens en dier door de realisatie van een aantal overkluizingen;
- het versterken van de zichtrelaties.

Ontwikkelruimte in de kamers

De economische functies die binnen de 'kamers' zijn gesitueerd moeten in kunnen spelen op veranderende inzichten, veranderende mogelijkheden en veranderende marktomstandigheden. Daar is ruimte voor dynamiek, onder voorwaarde dat met de verschillende ontwikkelingen wordt ingespeeld op de karakteristieke kenmerken van de locatie, op de onderscheidende sfeer van de betreffende kamer.

Dit moet worden uitgewerkt in zogenaamde 'gebiedspaspoorten'.

Panorama's

Veel passanten verkrijgen hun eerste indruk van Hart van Brabant vanaf de snelweg, het spoor of het kanaal. De beleving vanaf de vaar-, spoor-, snelweg is daarmee essentieel, dat is bepalend voor hun 'beeld' van de regio.

Op de visiekaart zijn de belangrijkste in stand te houden panorama's weergegeven.

Versterking landschappelijke kwaliteit in aandachtsgebieden.

Hart van Brabant is rijk aan kwalitatief hoogwaardige landschappen. Daarnaast is er een aantal gebieden waar de ruimtelijke kwaliteit thans pover is en die een landschappelijke impuls kunnen gebruiken. Dit laatste betreft met name de jonge zandontginning van De Moer en een aantal gebieden in de overgang naar de groter natuurgebieden.

In het eerste gebied lijkt ruimte voor de ontwikkeling van een aanvullend landschappelijk / recreatief / ecologisch raamwerk.

In het tweede type gebied kan de ontwikkeling van:

- groene (verblijfs)recreatieterreinen (van huisjespark tot golfbaan)
 - de ontwikkeling van nieuwe landgoederen;
 - de ontwikkeling van zorgfuncties in een groene setting
- tot versterking van de ruimtelijke kwaliteit leiden.

6.1 WONEN

Trends

Ten aanzien van het wonen is een aantal demografische en beleidsmatige trends van belang.

- Tot 2040 neemt de bevolkingsomvang binnen Hart van Brabant weliswaar nog toe, maar die groei neemt af en de omvang stabiliseert. Daarmee onttrekt de regio zich in generieke zin aan de demografische krimp. Wel wordt hierin binnen Hart van Brabant een differentiatie verwacht; de steden zullen nog een beperkte groei doorlopen waar de meer agrarische dorpen een demografische krimp zullen vertonen.
- Hart van Brabant 'ontgroent' en 'vergrijs't, het aandeel jongeren neemt verhoudingsgewijs af en het aandeel ouderen verhoudingsgewijs toe.
- Over de gehele linie worden de huishoudens kleiner, het aantal een- en twee persoonshuishoudens neemt toe. In sommige buurten neemt het aandeel eenpersoonshuishoudens toe tot 40%.
- Naast de traditionele starters komen meer 'herstarters' op de woningmarkt.
- De vraag naar tijdelijke woonvormen neemt toe.
- Het zorgbeleid verandert ingrijpend. Het beleid is er op gericht ouderen langer zelfstandig te laten wonen waarbij de benodigde zorg individueel wordt ingekocht.

Verschuiving in de woonvraag

Hart van Brabant staat aan de vooravond van een majeure verschuiving in de woonvraag. In de periode tot 2040 neemt de vraag naar relatief kleine woningen toe en de vraag naar grote gezinswoningen af.

De verschuiving in de woonvraag maakt dat er een mismatch dreigt tussen de bestaande woonvoorraad, de huidige woningbouwplannen en de woonwensen die zich naar 2040 ontwikkelen. Waar het aanbod thans vooral is gericht op relatief grote woningen voor gezinnen met kinderen verschuift naar 2040 de vraag naar relatief kleine woningen ten behoeve van starters, herstarters en ouderen. Ook onder de hoger opgeleiden zal de vraag naar relatief kleine woonruimtes toenemen. Daarnaast is er een toenemende vraag naar tijdelijke huisvesting (arbeidsmigranten, opvang asielzoekers, mensen die 'uit de boot vallen').

Herstructurering en herbestemming wordt de centrale opgave. De opgave tot 2040 ligt overwegend in herstructurering en aanpassing van de bestaande voorraad, veel meer dan in uitbreiding. Inbreiden gaat voor uitbreiden, herstructurering gaat voor uitleg.

In de steden, en in mindere mate de dorpen zijn tot 2040 name de herstructurering van de jaren '50, '60 en '70 wijken, de spoor- en kanaalzones, industrieel- en religieus erfgoed, kantoor- en bedrijfsbebouwing aan de orde.

Deze herstructurering biedt kansen om verschillen opnieuw kracht bij te zetten en binnenstedelijke groenstructuren tot ontwikkeling te brengen.

- Om in de steden meer stedelijkheid te ontwikkelen en in de dorpen het dorpse karakter te herstellen, denk aan de omvorming van een wijk als West 1 in Dongen.
- Om groenstructuren toe te voegen die stad en land met elkaar verbinden, die zich vanuit het stedelijk gebied tot diep in het land voortzetten, bijvoorbeeld door historische structuren als een oude beekloop ruimtelijk meer aan te zetten.
- Om steden en dorpen klimaatadaptief in te richten, bijvoorbeeld door ruimte voor waterberging op te nemen en plekken in te richten waar men verkoeling kan vinden.

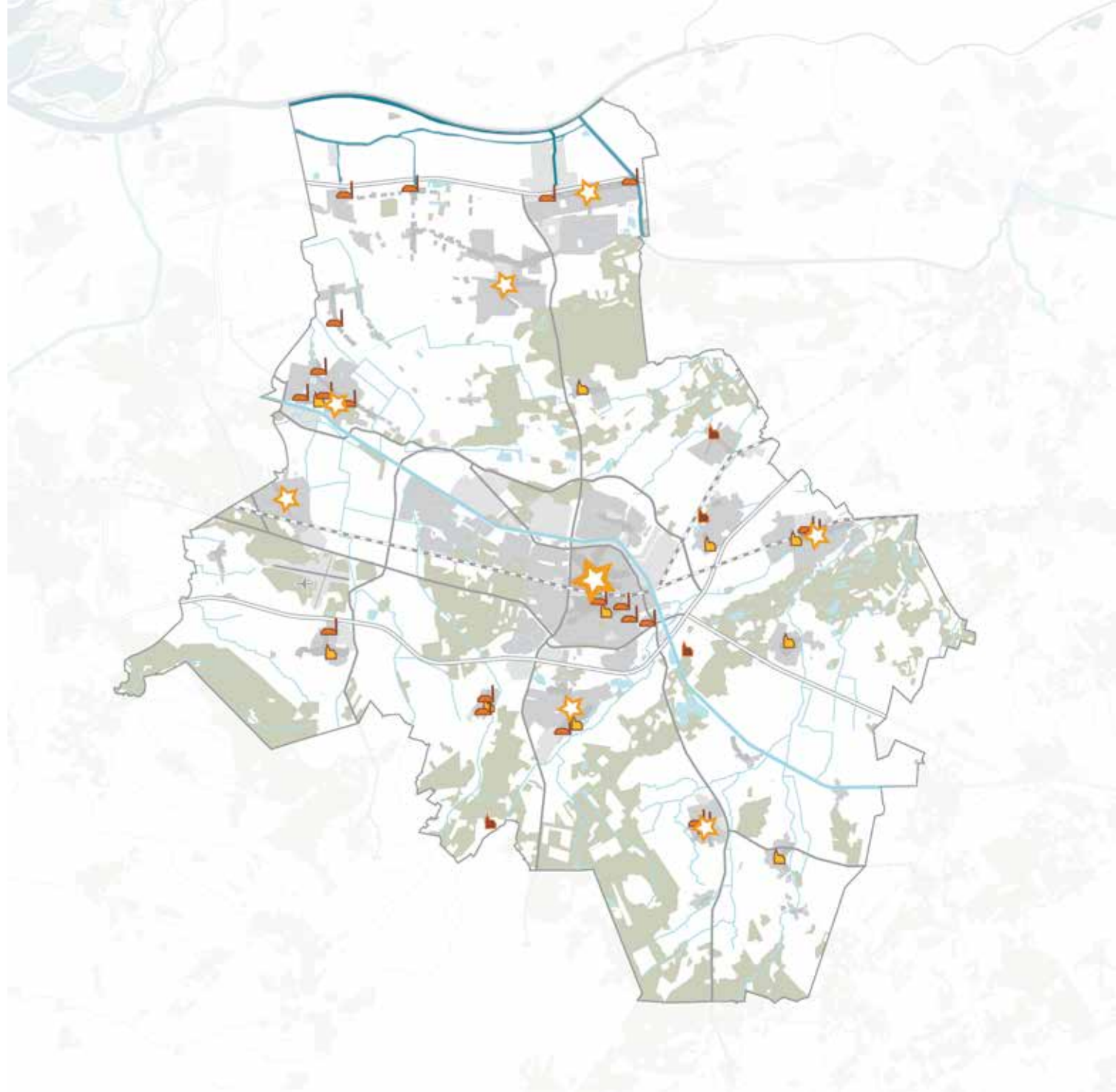
Herbestemming erfgoed

Voor Hart van Brabant vertegenwoordigen het industrieel-, het religieus- en het agrarisch erfgoed belangrijke cultuurhistorische waarden. Het zijn beelddragende voor het Hart van Brabant.

Wonen; opgaven en kansen ►

- ☆ versterken stads- en dorps- centra
- ▤ herbestemming kloostercomplexen
- ▤ herbestemming kerklocaties
- ▤ herbestemming industrieel erfgoed

Deze drie categorieën bieden voor verschillende doelgroepen verschillende perspectieven:

- Het industrieel erfgoed leent zich bij uitstek voor herontwikkeling voor creatieve bedrijven, de ontwikkeling van broedplaatsen, jongerenhuisvesting en meer loftachtige appartementen.
- Het agrarisch erfgoed biedt mogelijkheden voor ouderenhuisvesting en zorg.
- Het religieus erfgoed biedt kansen in de sfeer van meditatie en medicatie, voor bezinning en healing.

Inzake herbestemming van het erfgoed is op schaal van de regio inzicht gewenst in de omvang van de potentiële voorraad en omvang van de opgave:

- Waar is erfgoed aangewezen als rijks-, provinciaal of gemeentelijk monument en geniet derhalve een beschermde status?
- Welke elementen zijn nog niet als zodanig geduid maar behoeven wel bescherming?
- Welke elementen zijn op niveau van de regio beeldbepalend en behoeven vanuit Provincie extra inzet teneinde een passende en succesvolle herbestemming mogelijk te maken?

De operationalisering van het hergebruik vergt dat de overheid (rijk, provincie en gemeenten) de ontwikkeling van innovatieve woonconcepten faciliteert.

Beperkte ruimte voor uitleg strategisch benutten

Inbreiden gaat voor uitbreiden, herstructurering gaat voor uitleg. Dat neemt niet weg dat ook naar 2040 ruimte zal blijven voor uitbreiding, al zal dit op een veel beperkter schaal plaatsvinden dan in de periode 1955-2005.

Het is zaak deze beperkte ruimte zo strategisch mogelijk in te zetten, daar waar met deze ontwikkeling echt kwaliteit aan de regio kan worden toegevoegd, waar gebieden die thans sociaal-economisch 'op slot zitten' een nieuw ontwikkelperspectief wordt verschaft. Dit vergt nader onderzoek naar de vraag hoe de regio kan bereiken dat de beperkte ontwikkelruimte zodanig wordt ingezet dat deze Hart van Brabant als geheel ten goede komt.

Campusontwikkeling

Tilburg huisvest tal van onderwijsinstellingen op wetenschappelijk en HBO niveau, denk aan de universiteit van Tilburg, het conservatorium, de academie van bouwkunst, de rock academie. Toch zullen weinig mensen van buiten de regio Tilburg noemen wanneer hen gevraagd wordt 5 studentensteden te noemen. Tilburg is een studentenstad, maar toont dat niet. Waar steden als Eindhoven of Groningen een attractieve en herkenbare campus kennen, gaan in Tilburg de onderwijsinstellingen bijna anoniem in het stedelijk weefsel verloren.

Een herkenbare campusontwikkeling biedt kansen om het profiel van stad en regio, te versterken. Zoals Helmond profiteert van het profiel van Eindhoven, zo kunnen bijvoorbeeld ook Goirle of Gilze en Rijen profiteren van een versterkt profiel van Tilburg.

Nieuwe functiecombinaties

Hart van Brabant leent zich voor het sluiten van nieuwe kongsis stad-land, met name in die gebieden die op de overgang van stad naar land liggen. Hier liggen mogelijkheden een nieuwe positieve wederkerigheid tussen stad en land te ontwikkelen, waarbij nieuwe kwaliteiten aan de regio worden toegevoegd.

Oostelijk van Tilburg biedt 'de Nieuwe Heerlijkheid' kansen voor de combinatie van kleinschalig wonen, waterberging, recreatie, verbrede landbouw en bedrijvigheid.

Hier kan een kleinschalig mozaïek in een vernieuwde landschappelijke setting ontstaan.

Aan de A58 kan een dergelijke menging juist tot de ontwikkeling van een trotse stadsboulevard leiden, waar voorzieningen (sport, zorg en cultuur), werken, stedelijk wonen en groen tezamen een vernieuwd hoog stedelijk ensemble vormen.

Investeren in social innovation

Met name in de kleine kernen is het van belang te blijven investeren in gemeenschapszin, in 'social innovation'. Het is belangrijk initiatieven vanuit de lokale samenleving te faciliteren. Dat kan door het ontwikkelen van een nieuwe generatie Integrale Dorpsontwikkelingsplannen en de inzet van leader-plus projecten.

6.2 SPEERPUNTEN: LOGISTIEK, CARE, LEISURE EN MAINTENANCE/AEROSPACE

6.2.1 Logistiek

Hart van Brabant is goed ontsloten over weg, water en spoor. Op verschillende plaatsen komen twee, en soms drie vervoersmodaliteiten samen. Dat maakt dat de logistieke sector zich heeft kunnen ontwikkelen tot een van de speerpunten van Hart van Brabant. Hart van Brabant is de regio waar de verschillende schalen en snelheden samenkomen, waar de hoge en de lage snelheid, de lokale en de mondiale schaal elkaar ontmoeten.

Vervoersassen

Dat uit zich ook in het vervoerssysteem.

De grote vervoersassen zijn overwegend oost-west georiënteerd. De belangrijkste landschappelijke en de daaraan gekoppelde lokale structuren zijn daarentegen noord-zuid gericht. Dat leidt tot fricties tussen het snelle en het langzame systeem. Het snelle systeem werpt veelvuldig barrières op voor het langzame systeem.

Nationale schaal

Om 'allegro' optimaal te kunnen laten bloeien is aantakking op het (inter)nationale vervoersnet (wegen / spoor en kanalen) van belang. Daarin gaat een aantal aanpassingen plaatsvinden; het Wilhelminakanaal wordt verbreed en tot aan Loven geschikt gemaakt voor scheepvaart categorie 4.

Ook de A58 wordt verbreed. Deze aanpassingen zijn meer dan een verkeerstechnisch vraagstuk, zij moeten ook worden aangewend om economische en ruimtelijke kwaliteit toe te voegen. Waar gebieden beter bereikbaar worden ontstaan nieuwe economische potenties. Verbreding moet gepaard gaan met het herontwikkelen van ruimtelijke kwaliteit, denk aan het versterken van panorama's, het ontwikkelen van flankerende natuur of het aan brengen van flankerende beplantingen.

Vanuit het oogpunt van herkenbaarheid en identiteit is het wenselijk de A59 herkenbaar te maken als een weg op de overgang van zand naar rivierklei. De A58 is vooral een weg door het landschap, vanaf de weg ervaart men de opeenvolging aan landschappen die men kruist. De A58 kan meer dan nu de speerpunten (vliegveld Gilze en Rijen, care en kennis aan de Stadsboulevard) aan de wereld tonen. Zie ook de tekst 'stadsboulevard'.

Regionale schaal

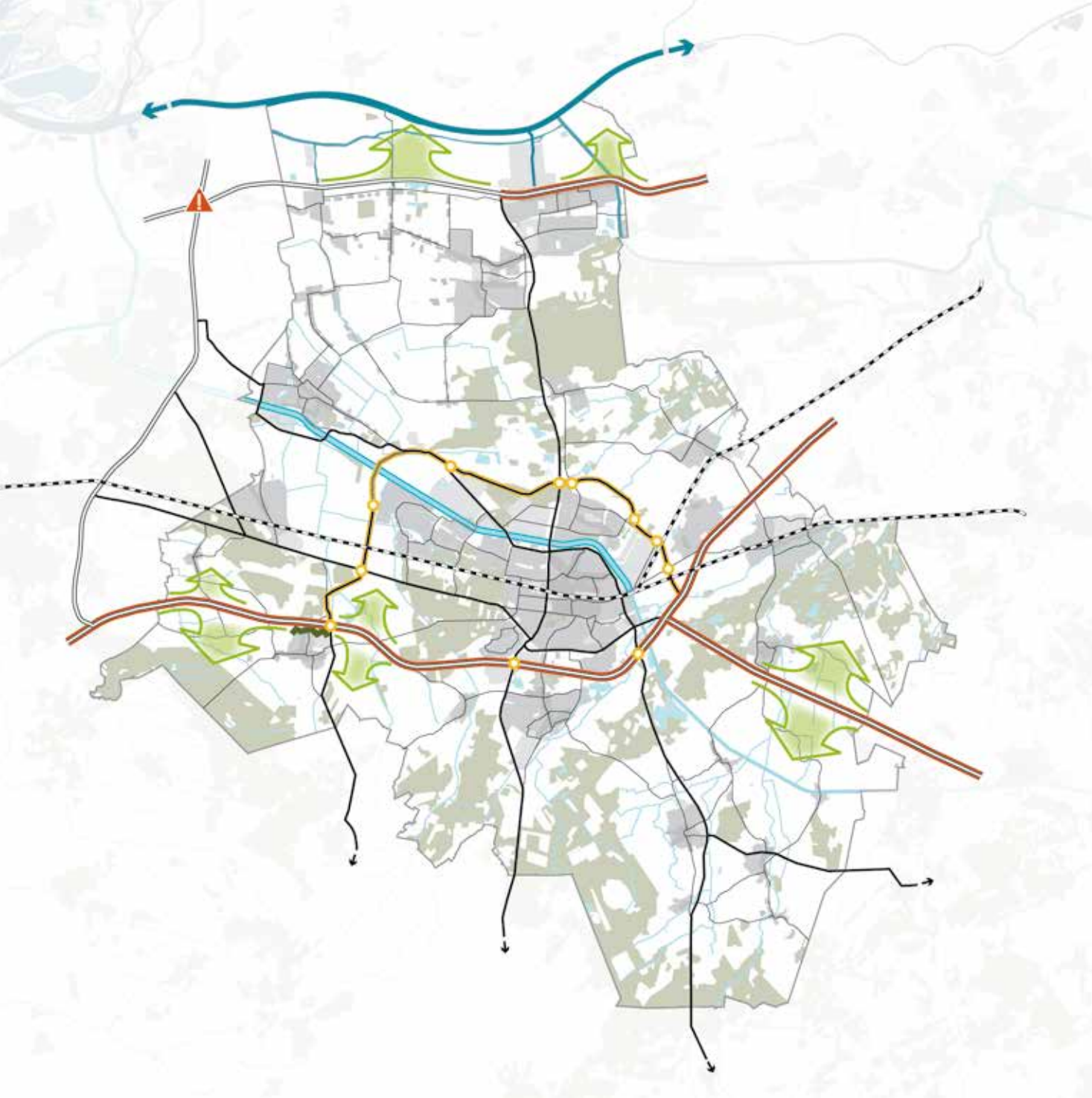
Op regionale schaal speelt de ontvlechting van verkeerssystemen, waarbij het regionale verkeer van het nationale systeem wordt ontkoppeld. Deze ontvlechting speelt bij Waalwijk (A59) en bij Tilburg (A58).

Op regionale schaal speelt ook de uitstraling van de buitenring om Tilburg. Deze ring, met een totale lengte van 42 kilometer, biedt een doorkijk op het mozaïek aan landschappen dat Hart van Brabant rijk is. Op deze ring takt een aantal meer lokale wegen aan. Deze aantakkingen lenen zich voor een stedenbouwkundige verbijzondering.

Lokale schaal

Op lokale schaal speelt vooral het aanhalen van de lokale verbindingen welke met de aanleg van het regionale en het nationale systeem verloren zijn gegaan.

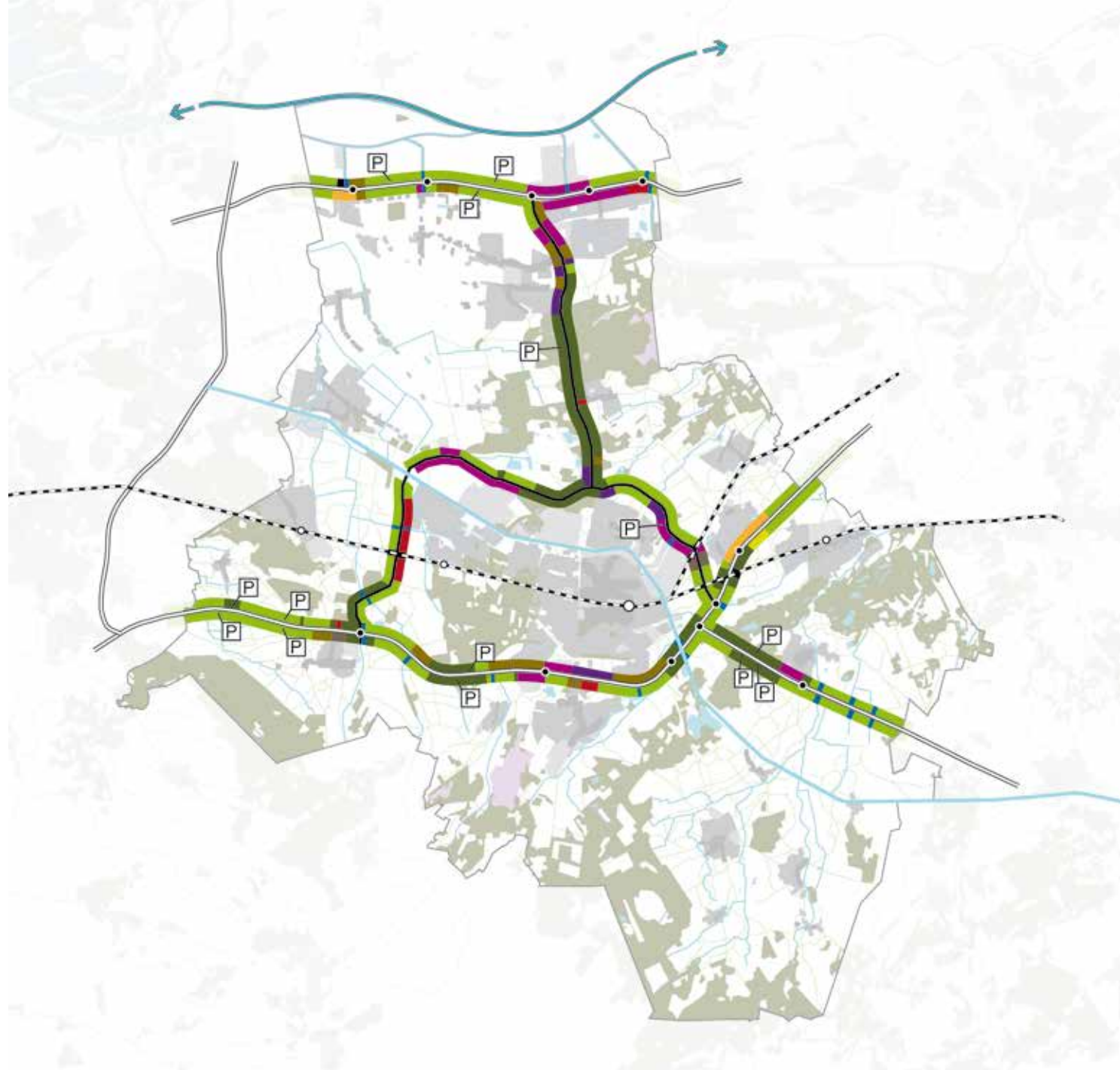

◀ *Logistiek, ontwikkelingen en aandachtspunten langs de vervoersassen*

- *aanpassen snelwegen*
- *verbreding Wilhelminakanaal*
- *verbeteren uitstraling ring Tilburg*
- *panorama*
- *aanpak knooppunt Hoopolder*

Snelwegpanorama ►

- bedrijven
- stad / dorp
- bos / coulissen
- agrarisch gebied
- groene stadsrand
- water / beek
- stadsrand
- tuinbouw
- kunstmatige geluidswal
- natuurlijke geluidswal

Logistieke bedrijvigheid

Hart van Brabant is na Moerdijk en Venlo de derde logistieke hotspot van Nederland. Door logistiek samen te werken met West Brabant kunnen beiden een nog sterkere speler op de wereldmarkt worden.

Voor de logistieke sector wordt binnen Hart van Brabant nog groei voorzien. De verwachting is dat de vraag zich deels ontwikkelt in de richting van kleinere bedrijven, deels in de richting van veel grotere bedrijven. Daarmee ligt er een dubbele opgave:

- Enerzijds herstructurering en modernisering van bestaande bedrijven. Daarmee kan tevens een slag gemaakt worden in de uitstraling van deze terreinen.
- Anderzijds uitbreiding.

Ofschoon niet alle gereserveerde ruimte direct noodzakelijk zal blijken is het, vanuit de ambitie naar de toekomst slagvaardig te kunnen opereren, wenselijk enige ruimtereservering in stand te houden. De regio heeft daarover goede afspraken gemaakt met de provincie.

Om te voorkomen dat de logistieke ontwikkeling leidt tot nivellering in de landschappelijke verschillen of tot het dichtslibben van gekoesterde snelweg-, spoor- of kanaalpanorama's is een actieve sturing op de uitbreidingsmogelijkheden noodzakelijk.

Hart van Brabant zet in op de ontwikkeling van een beperkt aantal sterke logistieke concentratiegebieden gekoppeld aan een sterke regionale profilering. Daarbij wordt aangesloten op hetgeen er reeds is; de meest kansrijke logistieke terreinen worden versterkt. Door daar ruimte te bieden ontstaan kansen voor synergie en wordt voorkomen dat de logistieke sector versnipperd over het gebied ontwikkelt.

Kansrijke locaties voor logistiek liggen daar waar twee of drie vervoerssystemen samenkomen:

- Bij Waalwijk, waar de havens geschikt worden gemaakt voor klasse V bedrijvigheid. Hier ligt het accent op de grootschalige bedrijvigheid;
- Bij Waspik, waar het accent ligt op de kleinere bedrijven.
- Langs het Wilheminakanaal, dat geschikt wordt gemaakt voor klasse IV en deels wordt verbreed.
- Vossenbergring; positie aan ring en kanaal; geschikt voor de grootschalige ontwikkeling
- Kraaiven – MOB terrein; positie aan de ring en kanaal
- Herstructurering gekoppeld aan kanaalverbreding
- Loven; aan kanaal, weg en spoor.

Logistieke bedrijvigheid; geplande ontwikkelingen,
kansen en aandachtspunten ►

- herstructureren / moderniseren
bedrijventerreinen
- versterken stads- en dorps- centra
- verbreding Wilhelminakanaal
- ☆ kansrijke ontwikkelocatie
- stadsboulevard
- ↻ vrijhouden N-Z verbindingen

6.2.2 Aerospace & Maintenance

Tweede speerpunt is Aerospace & Maintenance, voorbeeld van de omschakeling naar de hoogwaardige maakindustrie. Er liggen kansen voor onderhoud in brede zin van helikopters, niet alleen van de militaire helikopters, maar ook voor die van bijvoorbeeld de politie / ambulances / ANWB en burgerij.

De aanwezigheid van de luchthaven wordt naar 2040 verder en meer veelzijdig benut, waarbij op den duur ook een ontwikkeling in de richting van de burgerluchtvaart denkbaar is. Hierin is samenwerking met West Brabant essentieel.

Aerospace & Maintenance is als speerpunt weinig zichtbaar. Doordat veel van de activiteiten binnen de bestaande bebouwing is ontwikkeld blijft de representatie naar buiten beperkt. Hart van Brabant is trots op deze ontwikkeling en mag dat ook tonen. Zowel aan de A58 (Gate2, vliegveld Gilze Rijen, Wijkevoort) als aan de oude weg Tilburg - Breda is ruimte voor de ontwikkeling van een sterkere presentatie naar buiten.

6.2.3 Care

De zorgfunctie staat aan de vooravond een grootschalige verandering. Het beleid is erop gericht de mensen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen waarbij zij zelf de benodigde zorg inkopen. Daarmee lijkt een eind te komen aan de periode waarin de zorgvoorziening in grote instellingen werd geconcentreerd. Dat vergt een heroriëntatie op de wijze waarop de zorg ruimtelijk en maatschappelijk wordt geïntegreerd.

De specialistische zorg zal zich concentreren rond bestaande zorg- en kenniscentra als het Verbeeteninstituut) en ziekenhuizen.

Verschillende vormen van zorg vergen verschillende omgevingen.

Dat leidt tot de volgende vragen:

- welke zorgfuncties vergen een optimale bereikbaarheid, welke functies zijn meer gebaat bij rust en ruimte?
- welke zorgfuncties lenen zich meer voor inpassing in een stedelijk gebied? welke functies lenen zich voor inpassing in een meer dorpse omgeving?

In het landelijk gebied lijken mogelijkheden voor de inpassing van care, deels in de zin van verbreding van agrarische bedrijven maar mogelijk meer in de omvorming van vrijkomende boerderijen tot zorg-buitenplaats. Deze ontwikkeling moet worden aangewend om nieuwe allure aan het landschap toe te voegen. Voorwaarde bij deze ontwikkeling is de aantoonbare meerwaarde voor het landschap.

In zijn algemeenheid lijken er kansen om de zorgfuncties te accommoderen in de vrijkomende industriële, agrarische en religieuze bebouwing. Het is wenselijk om vanuit care tot een kansenkaart op het niveau van de regio te komen.

6.2.4 Leisure

Het ambitiedocument van Midpoint onderstreept de potentie van Hart van Brabant op het gebied van leisure. Deze potentie vloeit voort uit de gecombineerde aanwezigheid van:

- een aantal sterke attractieparken, naast een breed aanbod van kleinere voorzieningen,
- de cultuurhistorische kwaliteiten (industriële, religieus en agrarisch erfgoed)
- attractieve natuurgebieden
- authentieke dorpen
- modern Tilburg dat een sterk winkelgebied koppelt aan de aanwezigheid van streekeigen musea (de Pont, Audax textielmuseum)
- landschappelijke verscheidenheid.

Voor Leisure zijn binnen Hart van Brabant grote mogelijkheden. Door te werken aan een betere spreiding, het toevoegen van nieuwe attracties en een versterkte 'branding' van de regio kunnen bezoekersaantallen mogelijk meer dan verdubbelen. Dat brengt vragen met zich mee ten aanzien van enerzijds bereikbaarheid en anderzijds het maatschappelijk en ruimtelijk laadvermogen van de regio.

De regio stimuleert een verdere uitbouw van de leisure functie onder voorwaarde van bereikbaarheid, inpassing in het landschap en samenleving en kansen op synergie.

In de huidige situatie is het verschil in gebruikintensiteit tijdens de pieken en daarbuiten groot. Buiten de pieken om worden de attracties verhoudingsgewijs ontoereikend benut. Er zijn weinig mogelijkheden om de pieken te verhogen, maar wel om de pieken te verbreden. Om de gewenste spreiding te kunnen bewerkstelligen is het noodzakelijk dat er meer overnachtingsmogelijkheden worden gerealiseerd. Daarbij wordt gedacht aan 10.000 bedden.

De bereikbaarheid kan worden versterkt door aan de randen van de regio transferia te ontwikkelen. Vanaf deze transferia worden bezoekers die per auto het gebied bezoeken via een hoogwaardige openbaar vervoerverbinding naar de attracties gebracht. Aanvullend hierop is het idee bij de halteplaatsen witte elektrofietsen aan te bieden waarmee men individueel de regio verder kan verkennen. In de regionale werkagenda heeft de regio aangegeven de kansen op het gebied van leisure op regionaal niveau in een kanskaart weer te geven.

6.3 LANDBOUW

De landbouw is een belangrijke beheerder van het buitengebied en het landschappelijk raamwerk. Ten aanzien van de landbouwkundige vernieuwing is een aantal trends waarneembaar:

- Een aanzienlijke afname van het aantal bedrijven. Dit leidt tot een schaalvergroting bij de resterende bedrijven en tot het op grote schaal vrijkomen van agrarische bebouwing.
- Verbreding, door het ontwikkelen van neventakken (het aanbieden van diensten naast de productietaak) wordt de economische basis van het bedrijf verbreed.
- Specialisatie, ontwikkeling van streekproducten. De landbouw profiteert van de nabijheid van een kapitaalkrachtige en kritische stedelijke afzetmarkt.
- De opkomst van de stadslandbouw

Wil de landbouw zich binnen Hart van Brabant economisch gezond kunnen ontwikkelen dan moet er ruimte zijn voor vernieuwing. Die vernieuwing kan deels liggen in schaalvergroting, deels in specialisatie en verbreding. Daarbij speelt een aantal aandachtspunten:

- Hoe vorm te geven aan een bedrijfsmatige schaalvergroting binnen het overwegend relatief kleinschalige landschap van Hart van Brabant?
- Hoe kan worden voorkomen dat verbreding van de bedrijfsvoering ten koste gaat van de aandacht voor de oorspronkelijke productietak?
- Hoe kan worden voorkomen dat de verbreding leidt tot een geleidelijke ruimtelijke en mentale verstedelijking van het agrarisch gebied?

Deze aspecten moeten in de zogenaamde gebiedspaspoorten worden uitgewerkt.

Sferen vastleggen in gebiedspaspoorten

In het voorgaande is aangegeven dat zowel binnen het raamwerk als in de gebruiksruimten een verscheidenheid aan sferen aanwezig is. Hart van Brabant wil ruimte bieden aan ontwikkeling en investeren in verschillen.

Ontwikkelingen zijn mogelijk mits ze inspelen op de kenmerken van de plek, bijdragen aan versterking van de onderscheidende sfeer.

Dit algemene uitgangspunt moet op een lager schaalniveau worden uitgewerkt in gebiedspaspoorten. Deze definiëren de sfeer, geven aan welke ontwikkelingen bij deze sfeer passend zijn, hoe deze ontwikkelingen vervolgens kunnen worden ingezet om de sfeer te versterken etc.

De gebiedspaspoorten dienen enerzijds ter inspiratie (wat is hier gegeven de situatie allemaal mogelijk), anderzijds als beoordelingskader, zij geven aan ontwikkelende partijen randvoorwaarden vooraf mee.

Kansenkaarten

In het voorgaande is aangegeven dat ten aanzien van herbestemming, care en leisure de ontwikkeling van kansenskaarten wenselijk is.

Werk maken van Social Innovation

In het voorgaand proces is de social innovation maar beperkt tot niet van de grond gekomen. De verschillende O's waren voor de Hart van Brabant wel uitgenodigd, maar hebben aan die invitatie geen of weinig gehoor gegeven.

Toch is de betrokkenheid van de bedrijven als Coca Cola, Mandemakers, Efteling, van woningbouwcoöperaties, van onderwijsinstellingen, van zorginstellingen, van NGO's op het gebied van natuur en landschap etc onontbeerlijk.

In het vervolg moet met hen in een interactief gebiedsproces het debat worden aangegaan. Dit vergt een daarop toegesneden communicatie.

Social innovation reikt verder dan partijen uit te nodigen om incidenteel vergaderingen bij te wonen, je moet hen actief bij het proces van integrale gebiedsontwikkeling betrekken. In de praktijk zal veelal een meerjarig proces nodig blijken teneinde de humuslaag tot ontwikkeling brengen die nodig is om de vernieuwing daadwerkelijk van de grond te krijgen.

In Midden-Delfland waren bewoners, ondernemers, stakeholders gedurende vijf jaar intensief betrokken bij het ontwikkelen van het Landgoedontwikkelingsplan voor hun regio. Zij participeerden in 'gebiedsconferenties ter velde', in 'Midden-Delflandcafés', in 'keukentafelgesprekken'. Fietstochten brachten professionals en bewoners, boeren en burgers, bestuurders en buitenlui, onderwijzers en ondernemers bij elkaar.

Het resultaat is een ontwikkelingsperspectief dat door de regio wordt gedragen en wordt uitgevoerd, waarin nieuwe kongsis tussen stad en land, tussen ondernemer en natuurbeschermer worden ontwikkeld.

In de Noordelijke Maasvallei is gedurende een jaar een gebieds-atelier georganiseerd waarin stakeholders en experts zich bogen over de toekomst van hun gebied. Vertegenwoordigers van de Kamer van Koophandel, ondernemers, woningbouwverenigingen, ZLTO, natuurverenigingen, historische kringen, onderwijsinstellingen ontdekten waar hun gezamenlijk belang lag. Parallel aan dit deskundigen-atelier was er een junior-atelier, waarin studenten van VWO en ROC participeerden, als onderdeel van hun profiel-werkstuk.

Een degelijk proces kan ook in Hart van Brabant energie ontwikkelen en vermeende tegenstellingen overbruggen. Betrek de onderwijsinstellingen bij de toekomst van dit gebied, Ga met aardrijkskundedocenten na in hoeverre leerlingen hun profielwerkstuk over Hart van Brabant kunnen schrijven, ga met de Academie van Bouwkunst na in hoeverre Hart van Brabant een afstudeeronderwerp kan zijn.

Ontwikkelen nieuwe financiële arrangementen

Hart van Brabant staat voor twee majeure opgaven:

- de herstructurering van het stedelijk gebied
- doorontwikkeling van het landschappelijk raamwerk.

Beiden zijn kapitaalsintensieve opgaven, in een tijd waarin de overheid maar weinig middelen ter beschikking stelt.

Een bijkomende complicerende factor is dat de kosten veelal op een andere plek worden gemaakt dan waar eventueel de opbrengsten worden gegenereerd.

De schaarste aan middelen noopt tot samenwerking en creativiteit. Door 'botje bij botje' te leggen kan wellicht toch nog het benodigde budget tot uitvoering worden gecreëerd.

Daarnaast is het van belang dat vanuit het regionaal perspectief wordt gedacht en ontwikkeld, en dat de kosten en baten vanuit dat regionaal belang worden verdeeld en gedragen.

Tot slot is creativiteit nodig om tot nieuwe financiële arrangementen te komen, om de voorwaarden tot gebiedsontwikkeling zodanig te stellen dat daarmee zowel de eigen doelen van de regio worden gerealiseerd als dat het voor ontwikkelende partijen interessant wordt aan de realisatie van die doelen bij te dragen.

Van tussenstand naar visie naar uitvoeringsprogramma

Onderhavige 'tussenstand' vormt de opmaat tot de ontwikkeling van een ruimtelijke visie. Die visie moet vervolgens worden gespiegeld in een uitvoeringsprogramma dat aangeeft welke projecten wanneer tot uitvoering moeten worden gebracht, wie daarvoor de trekker is, welke partijen daarbij moeten / kunnen aanhaken, hoe de financiering is geregeld etc.

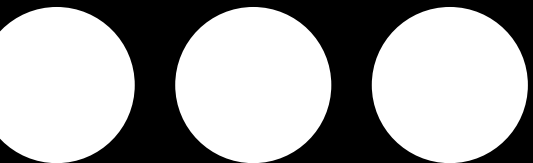
Een uitvoeringsprogramma verschaft de visie een handelingsperspectief.

© Dit werk is auteursrechtelijk beschermd.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en Bosch Slabbers Tuin- en Landschapsarchitecten B.V. (hierna: "Bosch Slabbers").

Bosch Slabbers heeft bij haar werkzaamheden de zorgvuldigheid in acht genomen die van haar kan worden verwacht. Aan de getoonde informatie in deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. Op onze werkzaamheden zijn de voorwaarden van toepassing zoals vastgelegd in De Nieuwe Regeling 2005 (DNR 2005).

Bosch Slabbers heeft met zorgvuldigheid de beelden in deze publicatie geselecteerd. Het kan voorkomen dat niet alle rechthebbenden van de gebruikte beelden zijn achterhaald. Belanghebbenden worden verzocht contact op te nemen met Bosch Slabbers.

bosch slabbers

1e Sweelinckstraat 30

2517 GD Den Haag

T 070 3554407

F 070 3061618

den-haag@bosch-slabbers.nl

www.bosch-slabbers.nl

